

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

قانون بار
مجازات اسلامي
(مصورب ۹۲/۲/۱)

تدوين: گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش

انتشارات چتر دانش

● عنوان قراردادی
● عنوان و نام پدیدآور

● مشخصات نشر
● مشخصات ظاهری
● شابک
● یادداشت
● موضوع
● موضوع
● موضوع
● شناسه افزوده
● رده بندی کنگره
● رده بندی دیویی
● شماره کتابشناسی ملی

● نام کتاب
● ناشر
● تدوین
● نوبت و سال چاپ
● شمارگان
● شابک
● قیمت

ایران. قوانین و احکام
قانون یار مجازات اسلامی (مصوب ۹۲/۲/۱) / مولف
گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش.
تهران: چتر دانش، ۱۳۹۴.
۹۹۱ ص.
۹۷۸-۶۰۰-۷۳۱۶-۷۸-۸
چاپ شانزدهم.
حقوق جزا -- ایران
حقوق جزا-- ایران-- آزمون‌ها و تمرین‌ها
مجازات -- ایران
مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش
۱۳۹۴ ۲۸ق/ / KMH۳۸۰۰
۳۴۵/۵۵
۳۸۰۰۱۵۶

قانون یار مجازات اسلامی (مصوب ۹۲/۲/۱)
چتر دانش
گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش
چهل و ششم- ۱۴۰۰
۲۰۰۰
۹۷۸-۶۰۰-۷۳۱۶-۷۸-۸
۲۲۰۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خم‌نیری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله یکی از پرتعدادترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آنها قرار دارد، در واقع، مجموعه کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند. این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آنها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه علمی بیش از پیش به منصه‌ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

کتاب اول: کلیات ۱۳

۱۳	بخش اول: مواد عمومی
۱۳	فصل اول: تعاریف
۱۸	فصل دوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان
۳۷	فصل سوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان
۴۶	فصل چهارم: قانونی بودن جرایم،
۴۶	مجازات‌ها و دادرسی کیفری
۴۹	بخش دوم: مجازات‌ها
۴۹	فصل اول: مجازات‌های اصلی
۶۶	فصل دوم: مجازات‌های تکمیلی و تبعی
۸۱	فصل سوم: نحوه تعیین و اعمال مجازات‌ها
۸۹	فصل چهارم: تخفیف مجازات و معافیت از آن
۹۸	فصل پنجم: تعویق صدور حکم
۱۰۸	فصل ششم: تعلیق اجرای مجازات
۱۲۴	فصل هفتم: نظام نیمه آزادی
۱۲۸	فصل هشتم: نظام آزادی مشروط
۱۳۸	فصل نهم: مجازات‌های جایگزین حبس
۱۶۵	فصل دهم: مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان
۱۸۶	فصل یازدهم: سقوط مجازات
۱۸۶	مبحث اول: عفو
۱۹۲	مبحث دوم: نسخ قانون
۱۹۳	مبحث سوم: گذشت شاکی
۲۰۳	مبحث چهارم: مرور زمان
۲۱۳	مبحث پنجم: توبه مجرم
۲۲۵	مبحث ششم: اعمال قاعده درأ

۲۲۷.....	بخش سوم: جرایم
۲۲۷.....	فصل اول: شروع به جرم
۲۳۸.....	فصل دوم: شرکت در جرم
۲۴۲.....	فصل سوم: معاونت در جرم
۲۵۷.....	فصل چهارم: سردستگی گروه مجرمانه سازمان یافته
۲۶۲.....	فصل پنجم: تعدد جرم
۲۷۹.....	فصل ششم: تکرار جرم
۲۸۶.....	بخش چهارم: شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۲۸۶.....	فصل اول: شرایط مسئولیت کیفری
۲۹۵.....	فصل دوم: موانع مسئولیت کیفری
۳۲۱.....	بخش پنجم: ادله اثبات در امور کیفری
۳۲۱.....	فصل اول: مواد عمومی
۳۲۵.....	فصل دوم: اقرار
۳۳۲.....	فصل سوم: شهادت
۳۵۰.....	فصل چهارم: سوگند
۳۵۵.....	فصل پنجم: علم قاضی
۳۵۸.....	بخش ششم: مسائل متفرقه

۳۶۴..... کتاب دوم: حدود

۳۶۴.....	بخش اول: مواد عمومی
۳۶۹.....	بخش دوم: جرایم موجب حد
۳۶۹.....	فصل اول: زنا
۳۷۷.....	فصل دوم: لواط، تَفخِیذ و مساحقه
۳۸۲.....	فصل سوم: قَوَادی
۳۸۵.....	فصل چهارم: قذف
۳۹۷.....	فصل پنجم: سَبّ نبی

۳۹۹.....	فصل ششم: مصرف مسکر
۴۰۲.....	فصل هفتم: سرقت
۴۱۲.....	فصل هشتم: محاربه
۴۱۷.....	فصل نهم: بَغی و افساد فی الارض

۴۲۳..... کتاب سوم: قصاص

۴۲۳.....	بخش اول: مواد عمومی
۴۲۳.....	فصل اول: اقسام و تعاریف جنایات
۴۴۰.....	فصل دوم: تداخل جنایات
۴۴۵.....	فصل سوم: شرایط عمومی قصاص
۴۶۱.....	فصل چهارم: راه‌های اثبات جنایت
۴۸۱.....	فصل پنجم: صاحب حق قصاص
۴۹۸.....	فصل ششم: شرکت در جنایت
۵۰۴.....	فصل هفتم: اکراه در جنایت
۵۱۲.....	بخش دوم: قصاص نفس
۵۱۶.....	بخش سوم: قصاص عضو
۵۱۶.....	فصل اول: موجب قصاص عضو
۵۲۱.....	فصل دوم: شرایط قصاص عضو
۵۳۰.....	بخش چهارم: اجرای قصاص
۵۳۰.....	فصل اول: مواد عمومی
۵۴۳.....	فصل دوم: اجرای قصاص نفس
۵۴۵.....	فصل سوم: اجرای قصاص عضو

۵۵۰..... کتاب چهارم: دیات

۵۵۰.....	بخش اول: مواد عمومی
۵۵۰.....	فصل اول: تعریف دیه و موارد آن
۵۵۳.....	فصل دوم: ضمان دیه

۵۵۴.....	فصل سوم: راه‌های اثبات دیه
۵۵۷.....	فصل چهارم: مسئول پرداخت دیه
۵۷۴.....	فصل پنجم: مهلت پرداخت دیه
۵۷۷.....	فصل ششم: موجبات ضمان
۶۰۹.....	فصل هفتم: تداخل و تعدد دیات
۶۱۵.....	بخش دوم: مقادیر دیه
۶۱۵.....	فصل اول: دیه نفس
۶۲۱.....	فصل دوم: قواعد عمومی دیه اعضا
۶۳۱.....	فصل سوم: دیه مقدر اعضا
۶۳۱.....	مبحث اول: دیه مو
۶۳۵.....	مبحث دوم: دیه چشم
۶۳۷.....	مبحث سوم: دیه بینی
۶۳۸.....	مبحث چهارم: دیه لاله گوش
۶۴۱.....	مبحث پنجم: دیه لب
۶۴۲.....	مبحث ششم: دیه زبان
۶۴۴.....	مبحث هفتم: دیه دندان
۶۴۷.....	مبحث هشتم: دیه گردن
۶۴۸.....	مبحث نهم: دیه فک
۶۴۹.....	مبحث دهم: دیه دست و پا
۶۵۱.....	مبحث یازدهم: دیه ستون فقرات، نخاع و نشیمنگاه
۶۵۲.....	مبحث دوازدهم: دیه دنده و ترقوه
۶۵۳.....	مبحث سیزدهم: دیه ازاله بکارت و افضاء
۶۵۵.....	مبحث چهاردهم: دیه اندام تناسلی و بیضه
۶۵۷.....	مبحث پانزدهم: دیه پستان
۶۵۷.....	فصل چهارم: قواعد عمومی دیه منافع

۶۵۸.....	فصل پنجم: ديه مقرر منافع
۶۵۸.....	مبحث اول: ديه عقل
۶۶۱.....	مبحث دوم: ديه شنوایی
۶۶۳.....	مبحث سوم: ديه بينایی
۶۶۴.....	مبحث چهارم: ديه بویایی
۶۶۵.....	مبحث پنجم: ديه چشایی
۶۶۶.....	مبحث ششم: ديه صوت و گويايي
۶۶۷.....	مبحث هفتم: ديه ساير منافع
۶۶۸.....	فصل ششم: ديه جراحت
۶۷۴.....	فصل هفتم: ديه جنين
۶۷۸.....	فصل هشتم: ديه جنایت بر مَيِّت

کتاب پنجم: تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده از قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ (شماره مواد این بخش، مطابق با قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ است) ۶۸۳

۶۸۴.....	فصل اول: جرایم ضد امنیت داخلی و خارجی کشور
۷۰۶.....	فصل دوم: اهانت به مقدسات مذهبی و سوءقصد به مقامات داخلی
۷۰۹.....	فصل سوم: سوءقصد به مقامات سیاسی خارجی
۷۱۲.....	فصل چهارم: تهیه و ترویج سکه قلب
۷۱۷.....	فصل پنجم: جعل و تزویر
۷۳۷.....	فصل ششم: محو یا شکستن مهر و پلمپ و سرقت نوشته‌ها از اماکن دولتی
۷۴۰.....	فصل هفتم: فرار محبوسین قانونی و اخفای مقصرین
۷۴۷.....	فصل هشتم: غصب عناوین و مشاغل
۷۵۰.....	فصل نهم: تخریب اموال تاریخی - فرهنگی
۷۶۰.....	فصل دهم: تقصیرات مقامات و مأمورین دولتی
۷۷۳.....	فصل یازدهم: ارتشاء و ربا و کلاهبرداری
۷۸۴.....	فصل دوازدهم: امتناع از انجام وظایف قانونی

۷۸۵.....	فصل سیزدهم: تعدیات مأمورین دولتی نسبت به دولت
۷۹۳.....	فصل چهاردهم: تمرد نسبت به مأمورین دولت
۷۹۴.....	فصل پانزدهم: هتک حرمت اشخاص
۷۹۸.....	فصل شانزدهم: اجتماع و تبانی برای ارتکاب جرایم
۸۰۱.....	فصل هفدهم: جرایم علیه اشخاص و اطفال
۸۱۸.....	فصل هجدهم: جرایم ضد عفت و اخلاق عمومی
۸۲۳.....	فصل نوزدهم: جرایم بر ضد حقوق و تکالیف خانوادگی
۸۲۷.....	فصل بیستم: قسم و شهادت دروغ و افشای سر
۸۳۱.....	فصل بیست و یکم: سرقت و ربودن مال غیر
۸۴۵.....	فصل بیست و دوم: تهدید و اکراه
۸۴۷.....	فصل بیست و سوم: ورشکستگی
۸۴۹.....	فصل بیست و چهارم: خیانت در امانت
۸۵۹.....	فصل بیست و پنجم: احراق و تخریب و اتلاف اموال و حیوانات
۸۷۲.....	فصل بیست و ششم: هتک حرمت منازل و املاک غیر
۸۷۸.....	فصل بیست و هفتم: افترای و توهین و هتک حرمت
۸۸۵.....	فصل بیست و هشتم: تجاهر به استعمال مشروبات الکلی و قماربازی و ولگردی
۸۹۲.....	فصل بیست و نهم: جرایم ناشی از تخلفات رانندگی
۹۰۳.....	فصل سی ام: جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸
۹۰۳.....	بخش یکم: جرایم و مجازات‌ها
۹۰۳.....	فصل یکم: جرایم علیه محرمانگی داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی
۹۰۳.....	مبحث یکم: دسترسی غیرمجاز
۹۰۴.....	مبحث دوم: شنود غیرمجاز
۹۰۵.....	مبحث سوم: جاسوسی رایانه‌ای
۹۰۷.....	فصل دوم: جرایم علیه صحت و تمامیت داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی
۹۰۷.....	مبحث یکم: جعل رایانه‌ای

- مبحث دوم: تخریب و اخلال در داده‌ها یا سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی ۹۰۸
- فصل سوم: سرقت و کلاهبرداری مرتبط با رایانه ۹۱۰
- فصل چهارم: جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی ۹۱۲
- فصل پنجم: هتک حیثیت و نشر اکاذیب ۹۱۵
- فصل ششم: مسئولیت کیفری اشخاص ۹۱۸
- فصل هفتم: سایر جرایم ۹۲۳
- فصل هشتم: تشدید مجازات‌ها ۹۲۴
- بخش دوم: آیین دادرسی ۹۲۵
- فصل یکم: صلاحیت ۹۲۵
- فصل دوم: جمع‌آوری ادله الکترونیکی ۹۲۵
- مبحث اول: نگهداری داده‌ها ۹۲۵
- مبحث دوم: حفظ فوری داده‌های رایانه‌ای ذخیره شده ۹۲۵
- مبحث سوم: ارائه داده‌ها ۹۲۶
- مبحث چهارم: تفتیش و توقیف داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی ۹۲۶
- مبحث پنجم: شنود محتوای ارتباطات رایانه‌ای ۹۲۶
- بخش سوم: سایر مقررات ۹۲۷

قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ ۹۲۸

قانون جرم سیاسی مصوب ۱۳۹۵/۰۲/۲۰ ۹۴۳

قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۰۲ با اصلاحات و الحاقات ۱۳۹۷ ۹۴۵

قانون تشدید مجازات اسیدپاشی و حمایت از بزه‌دیدگان ناشی از آن مصوب ۱۳۹۸/۰۷/۲۱ ۹۵۳

قانون مجازات راجع به انتقال مال غیر مصوب ۱۳۰۸/۰۱/۰۵ مجلس شورای ملی . ۹۵۵

قانون مجازات اشخاصی که برای بردن مال غیر تبانی می‌نمایند مصوب ۱۳۰۷/۰۵/۰۳ ۹۵۷

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۳ ۹۵۸

۹۵۸.....	فصل اول: کلیات
۹۵۹.....	فصل دوم: تشکیلات
۹۶۲.....	فصل سوم: جرایم و مجازات‌ها
۹۶۷.....	فصل چهارم: تحقیق، رسیدگی و تدابیر حمایتی

۹۷۲..... سوالات آزمون ارشد سراسری ۱۴۰۰

۹۷۹..... پاسخنامه سوالات آزمون ارشد سراسری ۱۴۰۰

۹۸۱..... سوالات آزمون وکالت ۱۳۹۹

۹۸۵..... پاسخنامه سوالات آزمون وکالت ۱۳۹۹

۹۸۶..... سوالات آزمون مرکز وکلای قوه قضاییه ۱۴۰۰

۹۹۱..... پاسخنامه سوالات آزمون مرکز وکلای قوه قضاییه ۱۴۰۰

اختصارات

- ق.ا.....قانون اساسی
- ق.م.....قانون مدنی
- ق.ت.....قانون تجارت
- ق.م.ا.....قانون مجازات اسلامی
- ق.آ.د.ک.....قانون آیین دادرسی کیفری
- ق.ت.م.م.ا.ا.ک.....قانون تشدید مجازات مرتکبین اختلاس، ارتشا و کلاهبرداری
- ق.م.م.....قانون مسئولیت مدنی

قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲/۲/۸

کتاب اول: کلیات

بخش اول: مواد عمومی

فصل اول: تعاریف

ماده ۱- قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنها است.

نکته ۱: برای تعریف حقوق جزا بین حقوقدانان اختلاف نظر وجود دارد؛ اما به بیان مختصر می‌توان گفت که حقوق جزا رشته‌ای از حقوق عمومی داخلی است که در مقام بیان فعل و ترک فعل مجرمانه بوده و با تعیین مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی همچنین بر نحوه اجرای مجازات این فعل یا ترک فعل مجرمانه، حکومت می‌کند.

نکته ۲: سال ۱۳۰۴ هجری شمسی، اولین قانون مدون کیفری با عنوان «قانون مجازات عمومی» به تصویب رسید که در سال ۱۳۵۲ با تأثیر از مکتب دفاع اجتماعی نوین، اصلاحات گسترده‌ای در آن صورت گرفت (این قانون ترجمه‌ای بود از قانون ۱۸۱۰ فرانسه، معروف به کد ناپلئون).

نکته ۳: پس از انقلاب اسلامی در راستای تشکیل حکومت مذهبی، قوانین عرفی سابق که چندان منطبق با موازین شرعی نبودند با تغییرات گسترده‌ای همراه شدند و از این‌رو، قانون مجازات عمومی هم از این قاعده مستثنی نبود. به همین جهت قانون حدود، قصاص و دیات و قانون راجع به مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ به‌صورت آزمایشی و به‌مدت ۵ سال، از تصویب کمیسیون امور قضایی مجلس شورای اسلامی گذشت.

نخستین قانون تعزیرات نیز در سال ۱۳۶۲ برای مدت ۵ سال، به تصویب کمیسیون امور قضایی مجلس شورای اسلامی رسید و در نهایت در سال ۱۳۷۵ به‌عنوان یک قانون دائمی از مواد ۴۹۸ تا ۷۲۹

تحت عنوان کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی، «تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده»، به قانون مجازات اسلامی اضافه گردید.

سال ۱۳۷۰ مصادف بود با تصویب قانون مجازات اسلامی توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام که این بار نیز همان روال قانون‌گذاری دهه شصت را تکرار نمود و به صورت آزمایشی و به مدت ۵ سال به اجرا گذاشته شد. در پنج سال بعد، با تصویب ماده واحده‌های گوناگون به حجم آن افزوده شد. **نکته ۴:** در سال ۱۳۸۸ قانون جرایم رایانه‌ای با ۵۶ ماده و ۲۵ تبصره به منزله یک قانون دائمی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. بر اساس ماده ۵۵ قانون مذکور شماره مواد ۱ تا ۵۴ قانون مجازات جرایم رایانه‌ای به عنوان مواد ۷۲۹ تا ۷۸۲ ق.م.ا و با عنوان فصل «جرایم رایانه‌ای» منظور و شماره ماده ۷۲۹ ق.م.ا به شماره ۷۸۳ اصلاح گردید.

نکته ۵: با توجه به ماده ۱ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲ یکی از بارزترین تغییرات این قانون نسبت به قانون مجازات اسلامی سابق، حذف مجازات‌های بازدارنده است؛^۱ به گونه‌ای که ماده ۱۴ ق.م.ا بیان می‌دارد: «مجازات‌های مقرر در این قانون، چهار قسم است: ۱- حد ۲- قصاص ۳- دیه ۴- تعزیر».

نکته ۶: در ماده ۱ ق.م.ا نسبت به مقرر سابق بر آن، عبارت «شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنها» اضافه شده که مَقْتَن در بخش چهارم، شرایط و موانع مسئولیت کیفری را از ماده ۱۴۰ به بعد تشریح کرده است.

۱- کدام مورد در فصوص سال تصویب «قانون راجع به مجازات اسلامی» صمیع نیست؟

(ارشر سراسری ۱۳۸۹)

الف) ۱۳۶۲ (ب) ۱۳۶۰ (ج) ۱۳۷۵ (د) هر سه مورد

۲- در کدام یک از قوانین جزایی «جزای نقدی» مترادف با عبارت «غرامت در صورتی که مجازات اصلی باشد» تعیین شده است؟

(ارشر آزار ۱۳۹۲)

الف) قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴

ب) قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۲

ج) قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب سال ۱۳۵۱

د) قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۶۱

۳- در کدام یک از قوانین کیفری زیر، در مورد «مستی» مکمی پیش‌بینی نشده بود؟

(ارشر سراسری ۱۳۹۳)

الف) قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ (ب) قانون راجع به مجازات اسلامی ۱۳۶۱

ج) قانون مجازات عمومی اصلاحی ۱۳۵۲ (د) قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰

۱- تعریف مجازات‌های بازدارنده در ماده ۱۷ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۰ بیان شده بود: «مجازات بازدارنده، تأدیب یا عقوبتی است که از طرف حکومت به منظور حفظ نظم و مراعات مصلحت اجتماع در قبال تخلف از مقررات و نظامات حکومتی تعیین می‌گردد از قبیل حبس، جزای نقدی، تعطیل محل کسب، لغو پروانه و محرومیت از حقوق اجتماعی و اقامت در نقطه یا نقاط معین و منع از اقامت در نقطه یا نقاط معین و مانند آن».

۱ د قانون راجع به مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ به صورت آزمایشی و به مدت ۵ سال از تصویب کمیسیون امور قضایی مجلس شورای اسلامی گذشت. طرح این سؤال از اساس اشتباه است؛ چرا که قطعاً گزینه د صحیح خواهد بود. به فرض اگر کسی گزینه «ج» را انتخاب کند؛ یعنی سال تصویب این قانون هم ۶۰ و هم ۶۲ بوده است!

۲ ب با توجه به ماده ۱۳ ق.م.ع مصوب ۱۳۵۲ (مراجعه شود به مختارزاده، میثم (۱۳۹۴)، قانون یار جزای عمومی، چتر دانش، نکته ۷ ذیل ماده ۱۹، ص ۶۹)

۳ الف

ماده ۲- هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

نکته ۱: این ماده در مقام بیان اصل قانونی بودن جرم و مجازات است. برای اینکه عملی جرم باشد وجود سه عنصر لازم است: عنصر قانونی، عنصر مادی، عنصر معنوی.

نکته ۲: مبانی حقوقی توجیه‌کننده اصل قانونی بودن جرم و مجازات عبارتند از: اصل ۲۲ قانون اساسی، اصل ۳۲ قانون اساسی، اصل ۳۶ قانون اساسی، حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد. اصل ۱۶۶ و ۱۶۹ قانون اساسی، احکام دادگاه‌ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است؛ و هیچ فعلی یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است، جرم محسوب نمی‌شود.

نکته ۳: رفتار مجرمانه به رفتار مجرمانه مثبت (فعل)، رفتار مجرمانه منفی (ترک فعل) و فعل ناشی از ترک فعل تقسیم می‌شود که در واقع بخشی از عنصر مادی جرم را تشکیل می‌دهد. گرچه برخی از حقوقدانان به این تقسیم بندی، مواردی همچون داشتن و نگهداری کردن را هم اضافه کرده‌اند و آن را تحت عنوان کلی «حالت» تعریف کرده‌اند؛ با این وصف، به نظر می‌رسد، مورد اخیر نیز در چارچوب فعل یا ترک فعل قرار می‌گیرد.

نکته ۴: از جمله مواد مرتبط با این ماده در خصوص اصل قانونی بودن جرم و مجازات مواد ۱۰، ۱۲ و ۱۳ ق.م.ا و اصول ۳۶ و ۱۶۹ قانون اساسی است.

نکته ۵: پذیرش و اجرای اصل قانونی بودن جرم و مجازات از موجبات جلوگیری از تصمیم‌های خودسرانه، استبداد قضایی و یا نقض آزادی فردی شهروندان است.

نکته ۶: جرایم را می‌توان به انواع مختلف تقسیم کرد؛ اما مهم‌ترین تقسیم‌بندی جرایم عبارتند از: جرم عمومی و جرم سیاسی، جرم مطلق و جرم مقید، جرم آنی و جرم مستمر، جرم ساده و جرم مرکب.

۱- هر فعل یا ترک فعلی جرم شمرده می‌شود که: ...

(ارشر سراسری ۱۳۷۵)

(الف) در قانون برای آن مجازات و اقدامات تأمینی تعیین شده باشد.
 (ب) فقه جزایی، آن را جرم بدانند.

(ج) در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد.

(د) مغایر با موازین شرع باشد، جرم محسوب است.

۲- قانون مجازات اسلامی جدید کدام یک از تعاریف زیر را در فصوص جرم پذیرفته است؟ (تالیفی)

(الف) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

(ب) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است، جرم محسوب می‌شود.

(ج) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون یا شرع برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود.

(د) هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون یا شرع برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود.

۳- معاهدات بین‌المللی در چه صورتی جزء منابع مقوق کیفری محسوب می‌شود؟ (تالیفی)

(الف) در هر صورت

(ب) در هیچ صورت

(ج) در صورتی که به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

(د) در صورتی که به امضای رئیس‌جمهوری برسد.

۴- کدام یک از این جرایم مطلق است؟ (ارشر آزار ۱۳۹۲)

(الف) ورشکستگی به تلقب

(ب) سوء قصد به جان رهبر معظم انقلاب

(د) افترای عملی

(ج) نشر اکاذیب

۵- کدام گزینه در فصوص «جرم مستمر» صمت ندارد؟ (ارشر آزار ۱۳۹۳)

(الف) قصد مجرمانه باید در هر لحظه تکرار شود.

(ب) در صورتی که در طول استمرار جرم، قانون جدیدی وضع شود، به موجب قانون لاحق قابل مجازات است، هر چند شدیدتر باشد.

(ج) رکن مادی جرم در برهه‌ای از زمان استمرار دارد.

(د) رکن مادی جرم در یک لحظه واقع شده و آثار آن در طول زمان ادامه می‌یابد.

۶- کدام گزینه در مورد مراحل ترتیبی تفسیر قوانین کیفری درست است؟ (ارشر سراسری ۱۳۹۲)

(الف) تفسیر مضیق، احراز نظر قانون‌گذار، تفسیر به نفع متهم

(ب) احراز نظر قانون‌گذار، تفسیر مضیق، تفسیر به نفع متهم

(ج) تفسیر مضیق، تفسیر به نفع متهم، احراز نظر قانون‌گذار

(د) تفسیر به نفع متهم، تفسیر مضیق، احراز نظر قانون‌گذار

(ارشر سراسری ۱۳۹۳)

۷- بر اساس قواعد تفسیر قوانین کیفری، کدام گزینه نادرست است؟

- الف) تفسیر گسترده به ضرر متهم جایز نیست.
 ب) قوانین کیفری در موارد ابهام به سود متهم تفسیر می‌شود.
 ج) تفسیر گسترده به ضرر متهم می‌تواند، جایز باشد.
 د) قوانین کیفری در موارد اجمال به سود متهم تفسیر می‌شود.

۸- با توجه به اصول مقوق کیفری، کدام گزینه در فصوص رابطه میان «انگیزه» و «قصد مجرمانه»

(ارشر سراسری ۱۳۹۳)

صمیم است؟

- الف) انگیزه از قصد مجرمانه جداست و به‌طور کلی از ارکان عنصر معنوی جرم به‌شمار نمی‌رود.
 ب) انگیزه همان سوءنیت عام در جرایم عمدی است.
 ج) انگیزه همان سوءنیت خاص در برخی جرایم عمدی است.
 د) انگیزه همان قصد مجرمانه در جرایم عمدی است.

۹- «الف» به کذب، به «ب» می‌گوید فانه او در طرح تعریض فیابان قرار دارد. «ب» براساس گفته

«الف»، فانه‌اش را برای فروش گذاشته و پس از مراجعه مشتریان مفتلف، به یکی از آن‌ها می‌فروشد، و بعداً معلوم می‌شود که طرح تعریض فیابان، کنار فانه او بوده و نفع کلانی را از دست داده است.

(ارشر سراسری ۱۳۹۷)

وصف جزایی رفتار «الف» چیست؟

- الف) کلاهبرداری
 ب) نشر اکاذیب
 ج) جرم نیست.
 د) شروع به انتقال مال غیر

۱۰- عبارت «ارتکاب جرم، الزاماً مجازات در پی دارد»، ناظر بر کدام اصل ماکم بر واکنش‌هاست؟

(قشاورت ۱۳۹۶)

- الف) قطعیت
 ب) شخصی بودن مجازات
 ج) قانونی بودن جرم
 د) فردی کردن مجازات

پاسخنامه**۱ ج** مستند به ماده ۲ ق.م.ا.

۲ ب ایرادی که بر تعریف قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ وارد بود، بر این ماده نیز وارد است؛ چرا که این ماده همانند ماده ۲ ق.م.ا سابق، در تعریف جرم، اقدامات تأمینی و تربیتی را نیاورده است و این در حالی است که ماده ۱ ق.م.ا جدید چنین مقرر داشته است: «قانون مجازات اسلامی مشتمل بر جرایم و مجازات‌های حدود، قصاص، دیات و تعزیرات، اقدامات تأمینی و تربیتی، شرایط و موانع مسئولیت کیفری و قواعد حاکم بر آنهاست».

۳ ج مستند به اصل ۷۷ ق.ا که مقرر می‌دارد: «عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد».

۴ ج به‌استناد ماده ۶۹۸ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵؛ جرم مطلق، جرمی است که تحقق آن منوط به نتیجه نیست. البته با توجه به اینکه مطابق نظر حقوقدانان، سوءقصد به جان رهبر معظم انقلاب و سایر مقامات موضوع مواد ۵۱۵ و ۵۱۶ قانون تعزیرات، شروع به قتل است و نیازی به نتیجه ندارد؛ بنابراین این مورد نیز جرم مطلق است.

- ۵ د تعریف جرم مستمر: قصد مجرمانه در هر لحظه وجود دارد و لذا رفتار مجرمانه تشکیل دهنده عنصر مادی، مستمراً در جریان وقوع است مثل ترک انفاق.
- ۶ ب (مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون یار حقوق جزای عمومی، نکته ۹ ذیل ماده ۲ ص ۱۵)
- ۷ ج
- ۸ الف انگیزه از قصد مجرمانه جداست و جزو عنصر روانی به شمار نمی‌رود. (ر.ک مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی چتردانش، نکته ۱۴ ذیل ماده ۲، ص ۱۷)
- ۹ ج اقدام مرتکب شبیه به کلاهبرداری است؛ اما به این دلیل که از اقدام متقلبانه مرتکب نفعی نصیب خود او یا فردی که مدنظر اوست نرسیده، عمل مصداق کلاهبرداری نیست.
- ۱۰ الف مقصود از حتمیت یا قطعیت مجازات اطمینان جامعه از اجرای مجازات‌هاست. حتمیت مجازات‌ها توسط بکار یا و به پیروی از منتسکیو به عنوان یکی از ویژگی‌های مجازات‌ها مطرح شده است.

فصل دوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان

ماده ۳- قوانین جزایی ایران درباره کلیه اشخاصی که در قلمرو حاکمیت زمینی، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند، اعمال می‌شود؛ مگر آنکه به موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

- نکته ۱:** مقرر فوق اشاره به اصل سرزمینی بودن جرایم و مجازات‌ها، به‌عنوان یکی از اصول حقوق جزای بین‌الملل دارد؛ بدین معنا که قوانین جزایی کشور محل وقوع جرم، بر جرم واقع شده حاکمیت دارد.
- نکته ۲:** از جمله آثار و نتایج اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری، می‌توانیم به موارد زیر اشاره کنیم:
- ۱-۲- به‌طور کلی در حقوق جزای ایران با ۴ نوع صلاحیت روبرو هستیم:
- الف- صلاحیت سرزمینی موضوع ماده ۳؛
- ب- صلاحیت واقعی موضوع ماده ۵؛
- ج- صلاحیت شخصی که از دو جنبه مثبت یا فعال و منفی یا منفعل برخوردار است موضوع ماده ۷ و ۸؛
- د- صلاحیت جهانی موضوع ماده ۹.
- اگر جرمی در ایران و معاونت در آن جرم در خارج از ایران رخ داده باشد، آنگاه معاون جرم به‌موجب قوانین ایران تعقیب خواهد شد و در مورد شرکای جرم نیز همین قاعده جاری است؛ اما رسیدگی به جرم یکی از آن‌ها، متوقف بر رسیدگی به جرم شریک یا مباشر یا معاون نیست.
- ۲-۲- به‌محض تحقق جرم در ایران، حق مکتسبه‌ای برای قوانین ایران به‌وجود می‌آید. بنابراین اگر مجرم از ایران خارج شود، باز همچنان صلاحیت قوانین ایران بابرجاست و دادگاه ایرانی در مواردی که ممکن است، به‌صورت غیابی رسیدگی کرده و حکم را صادر می‌کند و در سایر موارد پرونده را مفتوح نگه می‌دارد.
- ۳-۲- اتهام متهمی که در ایران تحت تعقیب قرار گیرد از نظر نوع جرم، میزان مجازات و مسئولیت، با قوانین

ایران تطبیق داده می‌شود. پس به قوانین خارجی توجه نمی‌شود؛ چرا که برخلاف قوانین حقوقی، قوانین کیفری مرتبط با حاکمیت یک کشور است و معمولاً در خصوص این مقررات، دولت‌ها زیر بار قانون بیگانه نمی‌روند.

۲-۴- ملیت و تابعیت متهم، تأثیری در مجازات و مسئولیت او ندارد و افراد بیگانه نیز مانند متهمان ایرانی، تحت تعقیب و مجازات قرار می‌گیرند. اصولاً، هرکس در سرزمین جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرمی شود، به موجب قوانین ایران قابل تعقیب و مجازات خواهد بود؛ مگر در موارد استثنایی که دو مورد را در بر می‌گیرد و شامل مصونیت دیپلماتیک و مصونیت ناشی از وظایف نمایندگی در مجلس می‌شود.

نکته ۳: طبق ماده ۳۰ قانون هواپیمایی کشوری مصوب ۱۳۲۸/۰۵/۳۰: «مقررات جزایی ایران نسبت به جرایمی که داخل یک هواپیمای ایرانی در خارج از ایران ارتکاب شود، وقتی اجرا می‌شود که متهم در ایران دستگیر شده باشد و متهم تبعه خارجی، برای تعقیب به کشور خارجی رد نشده یا در موردی که متهم به علت ارتکاب آن جرم به ایران مسترد شده باشد.» همین‌طور ماده ۳۱ قانون مذکور مقرر می‌دارد: «به جنحه و جنایاتی که در داخل هواپیمای خارجی حین پرواز، ارتکاب شود در صورت وجود یکی از شرایط ذیل، محاکم ایران، رسیدگی خواهند کرد:

الف- جرم، محل انتظامات یا امنیت عمومی ایران باشد.

ب- متهم یا مجنی‌علیه، تبعه ایران باشد.

پ- هواپیما بعد از وقوع جرم، در ایران فرود آید. در هریک از موارد بالا، رسیدگی در دادگاه محلی که هواپیما فرود آمده یا دادگاه محلی که متهم دستگیر شود، به عمل خواهد آمد.»

نکته ۴: ماده ۸ قانون تعیین آب‌های ساحلی و منطقه نظارت دولت در دریاها مصوب ۱۳۱۳/۰۴/۲۴، در رابطه با کشتی‌های جنگی بیان می‌دارد: «رسیدگی و تعقیب جنحه و جنایاتی که در کشتی‌های جنگی خارجی واقع می‌شود، از صلاحیت مقامات ایرانی خارج است - حکم اعدام اشخاص که به وسیله مقامات خارجی صادر شده باشد، نمی‌تواند در آب‌های ساحلی و منطقه نظارت بحری ایران، به موقع اجرا گذاشته شود.»

نکته ۵: ماده ۱۰ قانون دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان چنین مقرر می‌دارد: «صلاحیت کیفری، تعقیب، رسیدگی و مجازات جرایم ارتكابی در کشتی‌های در حال عبور از دریای سرزمینی، در موارد زیر، در صلاحیت مراجع قضایی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد:

الف- چنانچه اثرات و عواقب جرم متوجه جمهوری اسلامی ایران گردد.

ب- چنانچه جرم ارتكابی محل صلح و نظم و آرامش داخلی و یا نظم عمومی دریای سرزمینی باشد.

ج- چنانچه فرمانده کشتی یا نماینده دیپلماتیک یا کنسولی دولت صاحب پرچم کشتی تقاضای کمک و رسیدگی نماید.

د- چنانچه رسیدگی و تعقیب برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روانگردان ضروری باشد.»

۱- در مورد کشتی‌های غیرمملکتی اعم از دافلی و فارچی، رسیدگی به جرایم ارتکابی در آب‌های ساحلی ایران در شرایط فعلی، دافل در صلاحیت کدام است؟

(ارشاد سراسری ۱۳۷۴)

- الف) دیوان داوری بین‌المللی لاهه
ب) کشور صاحب پرچم و کشور ایران هر دو
ج) کشور متبوع خارجی
د) محاکم ایرانی

۲- اگر یک آلمانی در ایران به قصد قتل یک تبعه اتریشی، سلامی تهیه نماید و پس از عزیمت به ترکیه مبادرت به قتل او نماید؛

(ارشاد سراسری ۱۳۸۵)

- الف) ایران صلاحیت تعقیب و مجازات او را به اتهام قتل عمدی ندارد.
ب) هر چهار دولت ترکیه، آلمان، اتریش و ایران صلاحیت تعقیب و مجازات او را خواهند داشت.
ج) چنانچه در ایران یافت شود یا مسترد گردد، مطابق قوانین کیفری ترکیه مجازات خواهد شد.
د) چنانچه در ایران یافت شود یا مسترد گردد، مطابق قوانین مربوط به قصاص، تعقیب و مجازات می‌شود.

۳- رسیدگی به جرایم ارتکابی در کشتی‌های جنگی فارچی در آب‌های ساحلی ایران، در صلاحیت کدام کشور است؟

(تالیفی)

- الف) کشور ایران
ب) کشور صاحب پرچم
ج) در صورتی که مجرم ایرانی باشد، در صلاحیت کشور ایران است.
د) کشور ایران یا کشور صاحب پرچم، هر یک که زودتر شروع به رسیدگی کند.

۴- ارتکاب جرم در کدام یک از مکان‌های زیر، آن را به موجب اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری، تمت شمول قوانین و مقررات جزایی ایران قرار می‌دهد؟

(تالیفی)

- الف) ارتکاب جرم در آب‌های واقع بین خط مبدأ دریای سرزمینی و قلمرو خشکی.
ب) ارتکاب جرم در آب‌های واقع بین جزایر متعلقه به ایران، که فاصله آنها از یکدیگر از دو برابر عرض دریای سرزمینی تجاوز کند.
ج) ارتکاب جرم در آب‌های ساحلی ایران
د) موارد الف و ج

۵- اگر جرم در کشتی مسافربری فرانسوی که در اجاره دولت جمهوری اسلامی است ارتکاب یابد، رسیدگی به آن:

(ارشاد سراسری ۱۳۷۵)

- الف) در صلاحیت دادگاه‌های فرانسوی است.
ب) در صلاحیت دادگاه‌های ایران است.
ج) در صلاحیت دادگاه‌های هر دو کشور است.
د) در صلاحیت کشوری است که مجرم در قلمرو آن یافت می‌شود.

۶- توریستی با مشارکت دو تبعه دولت ثالث، در هتل محل اقامت خود در ایران، اقدام به جعل ارز فارچی کرده است. رسیدگی به اتهام آنها در محاکم ایران، بر اساس کدام اصل صلاحیتی صورت می‌گیرد؟

(تفاوت ۱۳۹۵)

- الف) واقعی
ب) جهانی
ج) سرزمینی
د) شخصی

- ۱** د مستند به ماده ۳ ق.م.ا و نیز ماده ۱۰ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۲.
- ۲ الف** مستند به مواد ۳ و ۴ ق.م.ا، چرا که در این حالت حتی قسمتی از جرم (جرم قتل) هم در ایران صورت پذیرفته است.
- ۳ ب** مستند به ماده ۸ قانون نظارت دولت در دریاها مصوب ۱۳۱۳؛ رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های جنگی خارجی از صلاحیت دولت ایران خارج است. در همین راستا رسیدگی به جرایم ارتكابی در کشتی‌های جنگی در صورتی که مرتکب یا مجنی‌علیه در زمره کارکنان کشتی باشد، حتی اگر مجرم از اتباع کشور ساحلی باشد نیز در صلاحیت کشور صاحب پرچم است.
- ۴ د** مستند به ماده ۳ ق.م.ا؛ قلمرو دریایی برحسب عرف بین‌المللی شامل بنادر، اسکله‌ها، تأسیسات بندری و آب‌های ساحلی است. از سوی دیگر عرض دریای سرزمینی ایران ۱۲ مایل است.
- ۵ ب** زیرا کشتی در اجاره دولت جمهوری اسلامی ایران و صاحب پرچم ایران است و جرایم ارتكابی در کشتی‌های صاحب پرچم ایران طبق اصل صلاحیت سرزمینی قابل رسیدگی در ایران هستند.
- ۶ ج** همواره باید این نکته را مدنظر قرار داد که وقتی جرم در قلمرو ایران ارتكاب یابد، مشمول صلاحیت سرزمینی است. در جهت توضیح بیشتر لازم به یادآوری است که مطابق ماده ۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قوانین جزایی ایران درباره کلیه اشخاصی که در قلمرو حاکمیت زمینی، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند، اعمال می‌شود مگر آنکه به‌موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد.

ماده ۴- هرگاه قسمتی از جرم یا نتیجه آن در قلمرو حاکمیت ایران واقع شود، در حکم جرم واقع شده در جمهوری اسلامی ایران است.

نکته ۱: در هر حال اگر جرم در قلمرو حاکمیت ایران شروع شده باشد یا اینکه نتیجه آن در ایران واقع گردد، محاکم ایران صالح به رسیدگی خواهند بود.

نکته ۲: مقصود از قلمروی حاکمیت، همان صلاحیت سرزمینی ایران است. به عبارت دیگر، قلمروی حاکمیت، قسمتی از خشکی و دریا و فضای بالای آنها (تا جو) است که دولت در آنها اعمال حاکمیت می‌کند.

نکته ۳: به‌موجب ماده ۳ قانون مناطق دریایی جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان مصوب ۱۳۷۲/۰۱/۳۱: «آب‌های واقع بین خط مبدأ دریای سرزمینی و قلمرو خشکی و همچنین آب‌های واقع بین جزایر متعلقه به ایران که فاصله آنها از یکدیگر از دو برابر عرض دریای سرزمینی، تجاوز نکند، جزء آب‌های داخلی محسوب و تحت حاکمیت جمهوری اسلامی ایران است.»

نکته ۴: تهیه مقدمات جرم در ایران و وقوع جرم در کشور دیگر را، نمی‌توان در حکم جرم واقع شده در ایران دانست؛ مگر اینکه تهیه مقدمات خود جرم مستقل باشد که تنها از لحاظ همین موضوع، دادگاه ایران صالح به رسیدگی است (ر.ک. مختارزاده، میثم (۱۳۹۴)، قانون یار جزای عمومی انتشارات چتر دانش،

نکته ۳ ماده ۴ ص ۳۰)

۱- در موردی که یک نفر از داخل خاک یکی از کشورهای همسایه ایران با شلیک گلوله، شغصی را در خاک ایران به قتل می‌رساند، ممل وقوع جرم کجاست؟

(وکالت ۱۳۷۸)

- الف) کشور همسایه
ب) ایران
ج) ایران و کشور همسایه
د) محل دستگیری قاتل

۲- ماده ۴ ق.م.ا. مصوب ۹۲ مقرر می‌دارد: هرگاه قسمتی از جرم یا نتیجه آن در قلمرو حاکمیت ایران واقع شود، مکم جرم واقع شده، در جمهوری اسلامی ایران است. با توجه به این ماده کدام یک از جرایم زیر مشمول این ماده می‌شود؟

(تالیفی)

- الف) صرفاً جرایم مقید
ب) صرفاً جرایم مقید و مستمر
ج) جرایم مقید، مرکب و مستمر
د) هیچ یک

۳- طبق قوانین مجازاتی ایران، جرم در صورتی در مکم جرم واقع شده در ایران محسوب می‌شود که ...

(تالیفی)

- الف) تمام ارکان آن در قلمرو ایران واقع شود.
ب) باید نتیجه جرم در قلمرو ایران واقع شود.
ج) قسمتی از جرم و نتیجه جرم در ایران واقع شود.
د) قسمتی از جرم یا نتیجه جرم در ایران واقع شود.

پاسخنامه

- ۱ ب مستند به ماده ۴ ق.م.ا. زیرا نتیجه جرم در ایران رخ داده است.
۲ ج مستند به ماده ۴ ق.م.ا. این ماده نیز در واقع بیانگر اصل سرزمینی بودن قوانین جزایی است و برخی از حقوقدانان آن را اصل صلاحیت سرزمینی عینی نامیده‌اند. جرایم مقید، مرکب و مستمر به گونه‌ای هستند که توانایی واقع شدن در دو یا چند جای مختلف را دارند، از این رو هرگاه قسمتی از این جرایم؛ یا در جرایم مقید، نتیجه آن در قلمرو ایران واقع شود، در حکم جرم واقع شده در ایران است.
۳ د مستند به ماده ۴ ق.م.ا.

ماده ۵- هر شخص ایرانی یا غیرایرانی که در خارج از قلمرو حاکمیت ایران مرتکب یکی از جرایم زیر یا جرایم مقرر در قوانین خاص گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می‌شود؛ و هرگاه رسیدگی به این جرایم در خارج از ایران به صدور حکم محکومیت و اجرای آن منتهی شود، دادگاه ایران در تعیین مجازات‌های تعزیری، میزان محکومیت اجرا شده را محاسبه می‌کند:

الف- اقدام علیه نظام، امنیت داخلی یا خارجی، تمامیت ارضی یا استقلال جمهوری اسلامی ایران.
ب- جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط مقام رهبری یا استفاده از آن.

پ- جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی رییس‌جمهور، رییس قوه قضاییه، رییس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی، رییس مجلس خبرگان، رییس دیوان عالی کشور، دادستان کل کشور، اعضای شورای نگهبان، رییس و اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام، وزراء یا معاونان رییس‌جمهور یا استفاده از آن‌ها.

ت- جعل آرای مراجع قضایی یا اجرائیه‌های صادره از این مراجع یا سایر مراجع قانونی و یا استفاده از آن‌ها.

ث- جعل اسکناس رایج یا اسناد تعهدآور بانکی ایران و همچنین جعل اسناد خزانه و اوراق مشارکت صادرشده یا تضمین شده از طرف دولت یا تهیه یا ترویج سکه قلب در مورد مسکوکات رایج داخل.

نکته ۱: ماده فوق، اشاره به اصل صلاحیت واقعی، به‌عنوان یکی از اصول حقوق جزای بین‌الملل دارد. صلاحیت واقعی محاکم، مبین شایستگی رسیدگی محاکم ایران، نسبت به جرایمی، (منظور جرایم مهم یا به‌عبارتی جرایمی است که به نوعی علیه کشور یا کلیت نظام، در خارج از کشور صورت می‌گیرد) است که در خارج مرزهای ایران واقع شده است. این موارد به‌صورت حصری و نه تمثیلی، در ماده فوق احصاء شده است.

اصل صلاحیت واقعی عبارت است از: چنانچه اتباع بیگانه در خارج از قلمروی کشوری، جرایمی را مرتکب شوند که علیه منافع اساسی و امنیت داخلی و خارجی کشور مذکور باشد، مراجع قضایی کشور مذکور، صلاحیت رسیدگی به همان جرم را دارند.

نکته ۲: مصداق بند یکم این ماده، مواد مذکور در فصل اول کتاب پنجم قانون تعزیرات (مواد ۴۹۸ الی ۵۱۲ قانون تعزیرات)، با عنوان جرایم ضد امنیت داخلی و خارجی کشور است.

نکته ۳: مصادیق مذکور در بند دوم، محصور در جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط مقام رهبری یا استفاده از آن‌ها است.

نکته ۴: با توجه به اهمیت جرایم ارتكابی موضوع ماده ۵، قانون‌گذار، محاکمه غیابی متهم، بدون حضور او در ایران را نیز ممکن دانسته است؛ یعنی شرط اعمال اصل صلاحیت واقعی، یافت شدن متهم در ایران یا مسترد کردن او به ایران نیست.

نکته ۵: در رابطه با این که کدام یک از دادگاه‌های کیفری ایران نسبت به جرایم مذکور در ماده ۵ ق.م.ا (بحث صلاحیت واقعی) صالح به رسیدگی است. (مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی، انتشارات چتردانش، ذیل ماده ۵، نکته ۹، ص ۳۲)

۱- تبعه یک کشور خارجی که در قلمرو کشوری خارجی، مرتکب جرم نوشته رسمی رییس قوه قضائیه می‌شود و بر طبق مقررات به ایران مُسْتَدَر می‌شود، طبق کدام اصل از اصول زیر به موجب قوانین ایران، قابل مجازات است؟

- (الف) اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری
(ب) اصل واقعی بودن صلاحیت قوانین کیفری
(ج) اصل شخصی بودن صلاحیت قوانین کیفری
(د) هیچ‌یک از اصول کیفری

۲- در فصول جرم انباشته در خارج از کشور، کدام مورد از موارد زیر، مشمول قوانین کیفری جمهوری اسلامی ایران است؟

- (الف) جعل نوشته رسمی رییس‌جمهوری
(ب) جعل اسناد تعهدآور بانکی
(ج) جعل چک‌های صادره از طرف بانک‌ها
(د) هر سه مورد

۳- ارتکاب کدام‌یک از جرایم مذکور در ذیل توسط بیگانگان در خارج از ایران، موجب مجازات مرتکب آن، طبق قانون مجازات جمهوری اسلامی ایران می‌شود؟

- (الف) جرم خلاف اخلاق حسنه و شرع
(ب) جرم قاچاق موادمخدر
(ج) جرم علیه امنیت داخلی و خارجی کشور ایران
(د) جرم علیه آزادی فردی مردم ایران

۴- با توجه به قانون مجازات اسلامی جدید، کدام‌یک از جرایم ارتکابی زیر از سوی غیرایرانی در خارج از قلمرو ماکمیت ایران، قابل ماکمه و مجازات طبق قوانین ایران نیست؟

- (الف) جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی رییس دیوان محاسبات
(ب) جعل اجراییه‌های صادره از مراجع قضایی یا استفاده از آن‌ها
(ج) جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی اعضای مجلس خبرگان رهبری
(د) موارد الف و ج

۵- ارتکاب کدام‌یک از جرایم زیر از سوی غیرایرانی در خارج از قلمرو ماکمیت ایران، قابل ماکمه و مجازات طبق قوانین جزایی ایران تمت شرایطی است؟

- (الف) جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی اعضای مجلس خبرگان رهبری
(ب) جعل مهر، امضا، حکم، فرمان یا دستخط رسمی معاونین وزراء
(ج) استفاده از اسکناس جعل شده رایج ایران
(د) هیچ‌یک

۶- ارتکاب کدام‌یک از جرایم زیر، در خارج از قلمرو ماکمیت ایران، از سوی شفص بیگانه، تمت شرایطی، قابل ماکمه و مجازات طبق قوانین جزایی ایران است؟

- (الف) استفاده از اسکناس جعلی رایج ایران
(ب) استفاده از اسناد جعلی تعهدآور بانکی ایران
(ج) استفاده از آرای جعلی مراجع قضایی ایران
(د) هر سه مورد

۷- اصل صلامیت واقعی در مورد قلمرو قوانین جزایی در مکان، ارتکاب جرم از سوی کدام‌یک از اشخاص زیر را تمت شمول فود، و به تبع آن قوانین جزایی ایران قرار می‌دهد؟

- (الف) فقط اشخاص ایرانی
(ب) اشخاص ایرانی یا اشخاصی که تبعه ایرانی دارند.
(ج) فقط اشخاص غیرایرانی
(د) اشخاص ایرانی و غیرایرانی

۸- ارتکاب کداه یک از جرایم زیر به موجب ق.م.ا مصوب ۹۲ از سوی غیرایرانی، در خارج از قلمروی ماکمیت ایران، او را تمت شمول قوانین جزایی ایران قرار می‌دهد؟ (تالیفی)

الف) جعل آرای مراجع قضایی یا جعل اجراییه‌های صادره از سایر مراجع قانونی

ب) جعل دستخط رسمی معاونان رییس قوه قضاییه

ج) جعل امضای اعضای مجلس خبرگان رهبری

د) هر سه مورد

۹- شش‌ص بیگانه در خارج از قلمروی ماکمیت ایران، مرتکب جرم جعل امضای رییس‌جمهوری ایران شده است و در دادگاه کشور خارجی به دو سال حبس محکوم شده و حبس وی نیز اجرا شده است. در صورتی که چنین فردی در ایران یافت شود، آیا قابل ممانعت و مجازات طبق قوانین جزایی ایران است؟ (تالیفی)

الف) مطلقاً خیر، به دلیل قاعده منع محاکمه و مجازات مجدد

ب) مطلقاً بله، چرا که قانون مجازات اسلامی، قاعده منع محاکمه و مجازات مجدد را نپذیرفته است.

ج) بله، ولی دادگاه ایران در تعیین مجازات، میزان محکومیت اجرا شده را محاسبه می‌کند.

د) خیر، مگر اینکه شخص، طبق قوانین استرداد به ایران آمده باشد.

۱۰- هرگاه یک ایرانی در فرانسه مرتکب جرم جاسوسی علیه منافع جمهوری اسلامی ایران و فرانسه و به نفع آمریکا گردد و در دادگاه‌های کیفری فرانسه ممانعت و محکم محکومیت وی صادر گردد، دادگاه‌های ایران در مورد وی، کدام اقدام زیر را انجام می‌دهند؟ (قشاور ۱۳۹۲)

الف) حکم صادره برای دادگاه‌های ایران، اعتبار امر مختومه نسبی دارد.

ب) اگر در ایران یافت شود یا در خارج توسط اینترپول دستگیر شود، مورد محاکمه مجدد قرار می‌گیرد و وی را در ایران مجازات می‌کنند.

ج) در تعیین مجازات‌های تعزیری، میزان محکومیت اجرا شده را محاسبه می‌کنند.

د) به حکم مذکور اعتنایی نکرده و می‌توانند وی را مجدداً محاکمه کنند.

۱۱- فرد بیگانه در صورت ارتکاب کداه یک از جرایم ذیل در خارج از ایران طبق قانون مجازات اسلامی ایران مجازات نمی‌شود؟ (ارشاد سراسری ۱۳۹۳)

الف) جعل دستخط مقام رهبری ب) جعل نوشته رسمی رییس‌جمهور

ج) جعل اسکناس رایج ایران د) جعل نوشته رسمی یا غیر رسمی رییس‌جمهور

۱۲- پنانیه یک آلمانی در خارج از قلمرو ماکمیت ایران مبادرت به جعل آرای قضایی ایران نماید و منتهی به صدور محکم محکومیت و اجرای آن در آلمان گردد، دادگاه ایران کداه یک از تصمیمات ذیل را اتفاد می‌نماید؟ (ارشاد آزار ۱۳۹۴)

الف) با توجه به اصل ممنوعیت محاکمه مجدد، محاکمه و تعیین مجازات منتفی خواهد بود.

ب) در صورتی که در ایران یافت شود، محاکمه و مجازات خواهد شد.

ج) در ایران محاکمه و برای وی تعیین مجازات می‌گردد؛ ولی میزان محکومیت اجرا شده محاسبه می‌شود.

د) با توجه به بی‌اعتباری حکم صادره در آلمان نسبت به جرم ارتكابی، مادام که مرتکب در ایران یافت نشود، محاکمه وی منتفی است.

پاسخنامه

- ۱ ب** مستند به بند «پ» ماده ۵ ق.م.ا.
- ۲ د** به استناد ماده ۵ ق.م.ا، لازم به ذکر است که مورد مذکور در گزینه ج نیز با توجه به بند «ث» ماده ۵ ق.م.ا و عبارت کلی و عام «اسناد تعهدآور بانکی ایران» مشمول ماده ۵ ق.م.ا می‌شود.
- ۳ ج** مستند به بند «الف» ماده ۵ ق.م.ا.
- ۴ د** مستند به ماده ۵ ق.م.ا؛ باید توجه کرد که موارد مذکور در بند «پ» این ماده با توجه به اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها، حصری بوده و مواردی را که در این بند ذکر نشده است، در بر نمی‌گیرد.
- ۵ د** با توجه به اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها و اصل تفسیر به نفع متهم، موارد مذکور در بندهای ماده ۵ ق.م.ا را باید به همان موارد مصرح محدود کرد؛ لذا هیچ‌یک از جرایم ارتكابی مذکور در گزینه‌های سؤال، از سوی غیرایرانی، برخلاف شخص ایرانی، قابل محاکمه و مجازات طبق قوانین جزایی ایران نیست.
- ۶ ج** مستند به بند «ث» ماده ۵ ق.م.ا که در این بند، برخلاف بندهای ب، پ و ت این ماده، صرفاً جعل اسکناس رایج یا اسناد تعهدآور بانکی ایران؛ همچنین جعل اسناد خزانه و اوراق مشارکت صادره یا تضمین‌شده از طرف دولت یا تهیه یا ترویج سکه قلب در مورد مسکوکات رایج داخل از سوی شخص بیگانه در خارج از قلمروی حاکمیت ایران، طبق قوانین جزایی ایران قابل محاکمه و مجازات است و استفاده از اسناد جعلی مذکور در این بند از سوی بیگانه با توجه به اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها، طبق قوانین جزایی قابل محاکمه و مجازات ایران نیست.
- ۷ د** مستند به ماده ۵ ق.م.ا؛ این ماده بیانگر اصل صلاحیت واقعی یا اصل صلاحیت حمایتی قوانین جزایی است که به موجب آن، جرایمی که در خارج از قلمرو حاکمیت ایران، از سوی افراد اعم از ایرانی یا غیرایرانی، علیه حاکمیت و کلیت نظام جمهوری اسلامی ایران واقع می‌شود یا به‌نحوی به منافع عالیه حکومت و کشور و یا تمامیت ارضی و استقلال آن و یا تمامیت سیاسی و نظامی و اقتصادی کشور لطمه وارد می‌آورد، مطابق قانون داخلی، مورد تعقیب و رسیدگی قرار می‌گیرد.
- ۸ الف** مستند به ماده ۵ ق.م.ا، از آنجایی که در خصوص قوانین جزایی، اصل قانونی بودن جرم و مجازات و اصل تفسیر به نفع متهم در موارد شک یا مواردی که قانون ساکت است، حاکم است و از طرفی اصل صلاحیت واقعی به‌عنوان استثناء بر اصل سرزمینی بودن قوانین جزایی پذیرفته شده است؛ بنابراین موارد مذکور در ماده ۵ از جمله بند «پ» این ماده را باید به همان موارد محدود کرد و در مورد سایر جرایم، جاری ندانست؛ لذا موارد مذکور در گزینه‌های ب و ج از شمول بند «پ» این ماده خارج هستند.
- ۹ ج** جرم جعل، جرمی تعزیری است؛ لذا مشمول صدر ماده ۵ ق.م.ا می‌گردد که مقرر می‌دارد: «هر شخص ایرانی یا غیرایرانی که در خارج از قلمرو حاکمیت ایران، مرتکب یکی از جرایم زیر یا جرایم مقرر در قوانین خاص گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می‌شود و هرگاه رسیدگی به این جرایم در خارج از ایران، به صدور حکم محکومیت و اجرای آن منتهی شود، دادگاه ایران در تعیین مجازات‌های تعزیری، میزان محکومیت اجرا شده را محاسبه می‌کند».
- ۱۰ ج** مستند به ماده ۵ ق.م.ا.
- ۱۱ د** مستند به ماده ۵ ق.م.ا.
- ۱۲ ج** مستند به ماده ۵ ق.م.ا.

ماده ۶- به جرایم مستخدمان دولت، اعم از ایرانی یا غیرایرانی که در رابطه با شغل و وظیفه خود در خارج از قلمرو حاکمیت ایران مرتکب شده‌اند و به جرایم مأموران سیاسی و کنسولی و دیگر وابستگان دولت ایران که از مصونیت سیاسی برخوردارند، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران رسیدگی می‌شود.

نکته ۱: مطابق نص صریح ماده فوق، تنها جرایم در رابطه با شغل و وظیفه مستخدمان دولت، مشمول این ماده قرار خواهد گرفت؛ ولی در خصوص مأموران سیاسی و کنسولی و به‌طور کلی در خصوص جرایمی که مطابق کنوانسیون‌های بین‌المللی (که مورد مصونیت افراد دیپلماتیک و کنسولی به تصویب مجلس ایران رسیده است) از مصونیت برخوردارند، طبق قوانین ایران به آن‌ها رسیدگی می‌شود.

نکته ۲: به‌طورکلی این ماده برای تحت شمول قرار دادن جرایم بیگانگانی است که در ایران، خدمه هستند یا ایرانیانی که در خارج از ایران، ولی برای کشور ایران فعالیت می‌کنند. در واقع ماده مذکور دو دسته از افراد را مورد حکم قرار داده است: مستخدمان دولت، مأموران سیاسی.

نکته ۳: مصونیت مأمورین سیاسی، دیپلماتیک و مأمورین کنسولی به‌موجب پیمان‌نامه‌های وین، مورخ ۱۸ آوریل ۱۹۶۱ و ۲۴ آوریل ۱۹۶۳، از طرف دولت‌ها به رسمیت شناخته شده است (جهت مشاهده تفاوت بین مأمورین سیاسی و کنسولی مراجعه شود به مختارزاده، میثم، قانون یار جزای عمومی، انتشارات چتردانش، نکته ۲ ذیل ماده ۶ ص ۳۳)

۱- به جرایم کدامیک از افراد زیر، طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران (رسیدگی می‌شود؟ (تالیفی)

الف) جرایم مستخدمان دولت اعم از ایرانی و خارجی که در خارج از قلمرو حاکمیت ایران ارتکاب یافته است، اعم از آنکه در رابطه با شغل و وظیفه بوده باشد یا نبوده باشد.

ب) جرایم در رابطه با شغل و وظیفه از سوی مستخدمان دولت مشروط به اینکه مرتکب تبعه ایرانی باشد و جرم در خارج از قلمرو ایران ارتکاب یابد.

ج) جرایم در رابطه با شغل و وظیفه از سوی مستخدمان دولت مشروط به اینکه مرتکب تبعه کشور خارجی باشد و جرم در خارج از قلمرو ایران ارتکاب یابد.

د) جرایم در رابطه با شغل و وظیفه ارتكابی از سوی مستخدمان دولت اعم از ایرانی و خارجی در خارج قلمروی حاکمیت ایران.

پاسخنامه

۱ د مستند به ماده ۶ ق.م.ا.

ماده ۷- علاوه بر موارد مذکور در مواد فوق هر یک از اتباع ایران در خارج از کشور مرتکب جرمی شود، در صورتی که در ایران یافت و یا به ایران اعاده گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می‌شود مشروط بر اینکه:

الف- رفتار ارتكابی به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران جرم باشد.

ب- در صورتی که جرم ارتكابی از جرایم موجب تعزیر باشد، متهم در محل وقوع جرم محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات کلاً یا بعضاً در باره او اجرا نشده باشد.

پ- طبق قوانین ایران موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد.

نکته ۱: با توجه به مواد ۷ و ۱۱۵، می‌توان گفت اگر جرم ارتكابی توسط فرد ایرانی از جرایم مربوط به حدود، قصاص، دیات و تعزیر منصوص شرعی باشد، دادگاه‌های ایران صلاحیت رسیدگی به این جرایم را دارند هر چند که مجرم در خارج از ایران محاکمه شده و تمام مجازاتش را نیز تحمل کرده باشد.

نکته ۲: اعمال اصل صلاحیت شخصی فعال، منوط به این است که مجرم در ایران یافت شود یا به ایران مسترد گردد.

نکته ۳: یکی از اصولی که بر پایه آن، قوانین و دادگاه‌های یک کشور، صلاحیت رسیدگی به جرمی را پیدا می‌کنند، اصل صلاحیت شخصی است؛ یک جنبه این اصل مربوط به صلاحیت کیفری دولت نسبت به جرایم ارتكابی در خارج از کشور توسط اتباع آن است (اصل صلاحیت شخصی مثبت یا فعال) و جنبه دیگر آن ناظر بر صلاحیت چنین دولتی نسبت به جرایم ارتكابی در خارج از کشور علیه اتباع خود است (اصل صلاحیت شخصی منفی یا منفعل)؛ بنابراین، توضیح ماده فوق، اشاره به اصل صلاحیت شخصی از نوع مثبت یا فعال دارد. به عبارت دیگر اصل صلاحیت شخصی فعال به این معنی است که دولت متبوع فرد می‌تواند تبعه خود را به دلیل ارتكاب جرم در هر نقطه از دنیا، به محاکمه بکشد.

نکته ۴: از جمله موارد مهمی که در خصوص اصل صلاحیت شخصی مثبت باید رعایت گردد، آن است که محاکمه و مجازات به نحوی صورت نپذیرد که متهمی، دو بار به خاطر یک فعل مجرمانه، مجازات گردد که اصطلاحاً به آن منع مجازات مضاعف می‌گویند. همچنین تابعیت در زمان ارتكاب جرم معتبر است و اگر مجرم بعد از ارتكاب جرم، ایران را ترک کند این امر مانع از محاکمه وی در ایران نیست.

نکته ۵: با لحاظ تبصره ۲ ماده ۱۱۵ ق.م.ا، مقررات بند «ب» ماده ۷، شامل تعزیرات منصوص شرعی، همچنین حدود، قصاص و دیات را نیز شامل نمی‌شود.

۱- هر ایرانی که در خارج از ایران مرتکب جرمی شود، طبق کدامیک از قوانین زیر مجازات می‌شود؟

(ارشد سراسری ۱۳۷۲)

الف) طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران

ب) طبق قوانین جزایی محل وقوع جرم

ج) طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران و محل وقوع جرم

د) طبق عهود بین‌المللی

۲- یک تبعه ایرانی در کشور فرانسه مرتکب جرم زنای ممصنه شده و در کشور فرانسه نیز طبق

قوانین آن کشور محاکمه شده است، در چه صورتی این شخص طبق قوانین جزایی ایران محاکمه

و مجازات می‌شود؟

(تالیفی)

الف) در صورتی که در ایران یافت شود یا به ایران اعاده گردد.

ب) در هیچ صورتی؛ چرا که طبق بند «ب» ماده ۷ ق.م.ا.ج جدید، باید قاعده منع محاکمه و مجازات مجدد در مورد او رعایت گردد.

ج) صرفاً در صورتی که طبق قوانین استرداد مجرمین، به ایران استرداد شود.

د) در صورتی که طبق قوانین ایران، موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا سقوط مجازات او نباشد و در ایران یافت شود یا به ایران اعاده گردد.

۳- اصل صلاحیت شفصی فعال در ق.م.ا. مصوب ۹۲، مشروط به کدامیک از شرایط زیر است؟ (تالیفی)

الف) جرم بودن رفتار ارتكابی به موجب قوانین ایران

ب) عدم محاکمه یا تبرئه شدن و عدم اجرای مجازات در صورت محکومیت در کلیه جرایم

ج) هر دو

د) هیچ‌یک

۴- اصل صلاحیت شفصی فعال یا اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت بزهدار در ق.م.ا. جدید: (تالیفی)

الف) به صورت مطلق پیش‌بینی شده است.

ب) به صورت مقید پیش‌بینی شده است.

ج) همانند قانون سابق، به صورت مقید پیش‌بینی شده است.

د) همانند قانون سابق، به صورت مطلق پیش‌بینی شده است.

۵- اگر یک ایرانی در عراق، مرتکب کلاهبرداری شده و سپس در ایران دستگیر شود و معلوم شود

که در عراق تمت محاکمه قرار گرفته:

الف) در ایران محاکمه نخواهد شد.

ب) در صورت محکومیت در عراق، اگر مجازات کلاً یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد، در ایران محاکمه می‌شود.

ج) در صورت محکومیت در عراق اگر مجازات کلاً اجرا نشده باشد، در ایران محاکمه می‌شود.

د) در صورت برائت در عراق، همچنان در ایران مطابق قوانین ایران محاکمه می‌شود.

۶- اگر یک ایرانی در خارج از ایران مرتکب جرمی شود و در دادگاه محل وقوع جرم محاکمه شود، در دادگاه‌های کیفری ایران:

- (الف) در هر صورت قابل محاکمه مجدد نیست.
 (ب) در هر صورت قابل محاکمه مجدد است.
 (ج) به شرط آن که عمل ارتكابی از تعزیرات باشد، قابل محاکمه مجدد نیست.
 (د) به شرط آن که عمل ارتكابی از تعزیرات غیرمنصوص شرعی باشد، قابل محاکمه مجدد نیست.

۷- ماده ۷ قانون مبارزه با قاچاق انسان مبنی بر این که «هر تبعه ایرانی که در خارج از قلمروی ماکمیت ایران مرتکب یکی از جرایم موضوع این قانون گردد مشمول مقررات این قانون خواهد بود» بیانگر کدام اصل است:

- (الف) اصل شخصی بودن فعال
 (ب) اصل صلاحیت جهانی
 (ج) اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری
 (د) اصل شخصی بودن منفعل

۸- یک ایرانی در ترکیه، اقدام به جعل سند رسمی کرده و در آنجا به شش ماه زندان محکوم شده است. او پس از اتمام مدت محکومیت، به ایران می‌آید. با توجه به این که مجازات قانونی این جرم در ایران، یک تا پنج سال حبس است، وضعیت محاکمه و مجازات او در ایران، چگونه است؟

- (الف) قابل محاکمه است، ولی قاضی فقط می‌تواند شش ماه زندان برای او تعیین کند.
 (ب) قابل محاکمه است، ولی قاضی در تعیین مجازات ملزم است شش ماه زندان را محاسبه کند.
 (ج) قابل محاکمه است و به علت ارتكاب جرم در خارج از کشور، قاضی ملزم به تعیین حداکثر مجازات قانونی است.
 (د) قابل محاکمه و مجازات نیست.

۹- پناهنده یک تبعه ایرانی، در خارج از کشور مرتکب جرم مدی شود و در ایران یافت شود، کدام شرط برای محاکمه و مجازات او ضروری نیست؟

- (الف) رفتار ارتكابی به موجب قانون ایران، جرم باشد.
 (ب) متهم در محل وقوع جرم، محاکمه و تبرئه نشده باشد.
 (ج) طبق قوانین ایران، موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب نباشد.
 (د) به موجب قوانین ایران، موجبی برای موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد.

۱۰- یک ایرانی، در خارج از کشور، مرتکب جرمی شده و پیش از تعقیب و محاکمه در آنجا، در ایران یافت شده و تمت تعقیب قرار گرفته است. در جریان رسیدگی، قانون محل وقوع جرم نسخ شده است. کدام مورد درباره ادامه رسیدگی به اتهام وی، صمیم است؟

- (الف) رسیدگی در هر حال ادامه می‌یابد.
 (ب) رسیدگی موقوف می‌گردد.
 (ج) اگر اتهام تعزیری باشد، رسیدگی موقوف می‌گردد و گرنه ادامه می‌یابد.
 (د) بسته به مورد، قرار منع تعقیب یا حکم برائت صادر می‌شود.

۱ الف مستند به ماده ۷ ق.م.ا.

۲ د مستند به ماده ۷ ق.م.ا، باید توجه داشت که در بند «ب» قانون گذار، قاعده منع محاکمه و مجازات مجدد را صرفاً در جرایم تعزیری پذیرفته است؛ و لذا در حدود و قصاص و دیات در صورتی که شرایط ماده ۷ وجود داشته باشد طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران قابل محاکمه و مجازات است، حتی اگر در خارج از کشور قبلاً محکوم شده و مجازات را نیز تحمل کرده باشد.

۳ الف با استناد به ماده ۷ ق.م.ا، لذا با توجه به بند پ ماده ۷ و همچنین تبصره ۲ ماده ۱۱۵ ق.م.ا، قانون گذار قاعده منع محاکمه و مجازات مجدد در صلاحیت شخصی فعال را صرفاً در تعزیرات غیرمنصوص پذیرفته است و در جرایم حدی، قصاص یا دیه یا تعزیرات منصوص در هر صورت حتی در صورت محاکمه شدن در خارج از ایران، با وجود سایر شرایط ماده ۷ طبق قوانین ایران محاکمه و مجازات می‌شود.

۴ ب مستند به ماده ۷ ق.م.ا، در این ماده برخلاف قانون سابق، این اصل مشروط و مقید به شرایطی شده است که عبارتند از: ۱- رفتار ارتكابی به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران، جرم باشد. ۲- در جرایم موجب تعزیر، اصل منع محاکمه و مجازات مجدد رعایت شده باشد. به عبارت دیگر در محل وقوع جرم، قبلاً محاکمه یا تبرئه نشده و یا در صورت محکومیت، حکم کلاً یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد. ۳- طبق قوانین ایران، موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد.

۵ ب مستند به ماده ۷ ق.م.ا.

۶ د مستند به بند «الف» ماده ۷ ق.م.ا و همچنین تبصره ۲ ماده ۱۱۵ این قانون.

۷ الف به استناد ماده ۷ ق.م.ا.

۸ د مستند به ماده ۷ ق.م.ا مصوب ۹۲ که مقرر داشته: علاوه بر موارد مذکور در مواد فوق، هریک از اتباع ایران در خارج از کشور مرتکب جرمی شود، در صورتی که در ایران یافت و یا به ایران اعاده گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می‌شود مشروط بر این که:

الف- رفتار ارتكابی به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران جرم باشد.

ب- در صورتی که جرم ارتكابی از جرایم موجب تعزیر باشد، متهم در محل وقوع جرم محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات کلاً یا بعضاً درباره او اجراء نشده باشد.

پ- طبق قوانین ایران، موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد.

۹ ب مستند به ماده ۷ ق.م.ا.

۱۰ الف ماده ۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در این خصوص مقرر می‌دارد: «علاوه بر موارد مذکور در مواد فوق هریک از اتباع ایران در خارج از کشور مرتکب جرمی شود، در صورتی که در ایران یافت و یا به ایران اعاده گردد، طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می‌شود مشروط بر اینکه:

الف- رفتار ارتكابی به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران جرم باشد؛

ب- در صورتی که جرم ارتكابی از جرایم موجب تعزیر باشد، متهم در محل وقوع جرم محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات کلاً یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد؛

پ- طبق قوانین ایران موجبی برای منع یا موقوفی تعقیب یا موقوفی اجرای مجازات یا سقوط آن نباشد.»

بهموجب این ماده، جرم بودن یا نبودن عمل در کشور محل ارتكاب، اهمیتی ندارد.

ماده ۸- هرگاه شخص غیر ایرانی در خارج از ایران علیه شخصی ایرانی یا علیه کشور ایران مرتکب جرمی به جز جرایم مذکور در مواد قبل شود و در ایران یافت و یا به ایران اعاده گردد، طبق قوانین جزا، جمهوری اسلامی ایران به جرم او رسیدگی می‌شود، مشروط بر این‌که:

الف- متهم در جرایم موجب تعزیر در محل وقوع جرم، محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات، کلاً یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد.

ب- رفتار ارتكابی در جرایم موجب تعزیر به موجب قانون جمهوری اسلامی ایران و قانون محل وقوع، جرم باشد.

نکته ۱: قاعده منع محاکمه مجدد فقط در مورد صلاحیت شخصی اعم از مثبت یا منفی و فقط در مورد تعزیر غیرمنصوص شرعی پذیرفته شده است. بر این اساس مستند به تبصره ۲ ماده ۱۱۵، این قاعده اجرا نخواهد شد.

نکته ۲: همان‌گونه که ماده فوق نیز بیان داشته، شرط محاکمه نمودن متهم، یافت شدن یا اعاده او به ایران است. در واقع همانند اصل صلاحیت شخص فعال است.

نکته ۳: شرط دیگر آن است که در جرایم تعزیری غیر منصوص شرعی، قاعده منع محاکمه مجدد رعایت شده باشد و در این جرایم، شخص قبلاً محاکمه نشده و در صورت محاکمه، مجازات، کلاً یا بعضاً درباره او اجرا نشده باشد.

نکته ۴: شرط مهم‌تری که بند دوم ماده فوق بیان داشته، جرم‌انگاری متقابل است؛ بدین معنا که رفتار ارتكابی، هم به موجب قوانین ایران و هم به موجب قوانین کشور محل وقوع جرم، جرم‌انگاری شده باشد.

نکته ۵: با لحاظ تبصره ۲ ماده ۱۱۵ ق.م.ا، بندهای «الف» و «ب» ماده ۸ این قانون، شامل تعزیرات منصوص شرعی، حدود، قصاص و دیات نمی‌شود.

نکته ۶: از جمله نوآوری‌های قانون مجازات اسلامی، نسبت به مقرره‌ی پیش از آن، همین ماده است. مطابق قوانین سابق، اصل صلاحیت شخصی منفی یا منفعل پیش‌بینی نشده بود؛ با این حال در این قانون اصل مذکور شناسایی شده است. در واقع اصل صلاحیت شخص منفعل عبارت است از: صلاحیت دادگاه‌های یک دولت، نسبت به جرایم ارتكابی در خارج، علیه یکی از اتباع آن دولت.

۱- کدام یک از اصول صلاحیت کیفری، در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ پیش‌بینی نشده است؟

(تالیفی)

ب) اصل صلاحیت شخصی فعال

الف) اصل صلاحیت سرزمینی

د) هر سه پیش‌بینی شده است.

ج) اصل صلاحیت شخصی منفعل

۲- کدام یک از موارد زیر از جمله شروطی است که به موجب آن در صورتی که یک بیگانه در خارج از

قلمروی ایران، علیه یکی از اتباع ایرانی مرتکب جرمی شود، به جرم او مطابق قوانین جزایی ایران (سیدگی می‌شود؟

- (الف) باید در ایران یافت شود یا به ایران اعاده گردد.
 (ب) رفتار ارتكابی، در جرایم مستوجب حد به موجب قانون ایران و قانون محل وقوع جرم باشد.
 (ج) متهم در جرایم موجب حد و تعزیر، در محل وقوع جرم محاکمه و تبرئه نشده یا در صورت محکومیت، مجازات، کلاً یا بعضاً، درباره او اجرا نشده باشد.
 (د) هر سه مورد

۳- اگر یک مرد ایرانی در فرانسه، مورد تجاوز به عنف قرار گرفته باشد: (تالیفی)

- (الف) مرتکب در صورت یافت شدن یا اعاده شدن در ایران، اگر در فرانسه تبرئه نشده باشد، در ایران محاکمه می‌شود.
 (ب) مرتکب در صورت یافت شدن یا اعاده شدن به ایران، اگر در فرانسه محاکمه نشده باشد، در ایران محاکمه می‌شود.
 (ج) مرتکب در صورت یافت شدن یا اعاده شدن به ایران، ولو در فرانسه محاکمه شده باشد، در ایران محاکمه و مجازات خواهد شد.
 (د) مرتکب در صورت یافت شدن یا اعاده شدن به ایران، اگر در فرانسه مورد مجازات قرار گرفته باشد در ایران محاکمه نمی‌شود.

۴- یک ایرانی در ترکیه توسط تبعه ترکیه مورد ضرب و جرح واقع می‌شود. بعد از چند ماه که ضارب

در ایران مضور می‌یابد، تبعه ایرانی از ایشان شکایت می‌کند. تکلیف شکایت چیست؟ (قشاورت ۱۳۹۲)

- (الف) مطابق قانون محل وقوع جرم، رسیدگی در ایران انجام می‌شود.
 (ب) به دلیل صلاحیت دادگاه محل وقوع جرم در امور کیفری، قابل رسیدگی در ایران نیست.
 (ج) به شرط جرم بودن عمل در محل وقوع جرم و عدم محاکمه یا تبرئه، مطابق قوانین ایران قابل رسیدگی است.
 (د) بدون توجه به قانون محل وقوع جرم، صرفاً مطابق قانون ایران رسیدگی می‌شود.

۵- (سیدگی به جرم واقع شده علیه تبعه ایران در داخل هوایمای خارجی، طبق چه قانونی صورت

می‌گیرد؟ (وکالت ۱۳۹۱)

- (الف) طبق قانون ایران
 (ب) طبق قانون کشور متبوع مجرم
 (ج) طبق قانون کشوری که جرم در قلمروی هوایی آن واقع شده.
 (د) طبق قانون کشور صاحب پرچم

۶- مجرمیت متقابل در اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت برزه دیده، در جرایم مستوجب کدام مجازات،

اعمال می‌شود؟ (قشاورت ۱۳۹۳)

- (الف) قصاص، دیات و تعزیرات
 (ب) تعزیرات منصوص و غیرمنصوص
 (ج) تعزیرات غیرمنصوص
 (د) قصاص و تعزیرات

۷- در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، قاعده منع محاکمه و مجازات مجدد (ارشر آزار ۱۳۹۳)

- (الف) در تمامی جرایم تعزیری به طور کامل پذیرفته شده است.
 (ب) به سکوت برگزار شده است.
 (ج) فقط در مقام اعمال اصل صلاحیت شخصی در جرایم تعزیری پذیرفته شده است.
 (د) فقط در مقام اعمال صلاحیت حمایتی و در جرایم تعزیری به شرط تناسب مجازات پذیرفته شده است.

۸- کدام گزینه در فصوص اصل صلاحیت شفصی درست نیست؟

(ارشد آزار ۱۳۹۴)

- (الف) هم در ق.م.ا ۱۳۷۰ و هم طبق ق.م.ا ۱۳۹۲ محاکمه شخص منوط به یافت شدن در ایران است.
 (ب) در ق.م.ا ۱۳۷۰ فقط یک جنبه و در ق.م.ا ۱۳۹۲ دو جنبه این اصل صلاحیتی پذیرفته شده است.
 (ج) طبق ق.م.ا ۱۳۹۲ قاعده منع محاکمه و مجازات مجدد با جمع شرایطی فقط در تمام اعمال این اصل صلاحیتی قابل اجراست.
 (د) این صلاحیت حسب مورد به تابعیت مجرم (متهم) یا بزه دیده مبتنی است.

۹- با توجه به قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰، همه اصول ناظر بر قلمرو مکانی قوانین کیفری در

(ارشد سراسری ۱۳۹۲)

حقوق ایران به رسمیت شناخته شده‌اند، به جز

- (الف) اصل شخصی بودن قوانین کیفری به اعتبار شخص بزه‌کار (صلاحیت شخصی فعال)
 (ب) اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری بر پایه قلمرو دریایی (صلاحیت سرزمینی دریایی)
 (ج) اصل سرزمینی بودن قوانین کیفری بر پایه قلمرو هوایی (صلاحیت سرزمینی هوایی)
 (د) اصل شخصی بودن قوانین کیفری به اعتبار شخص بزه‌دیده (صلاحیت شخصی منفعل)

۱۰- شفصی غیر ایرانی در کشور فرانسه به دلیل جعل چک عادی یک ایرانی تمت تعقیب قرار گرفته و**تبرئه شده است. او سپس برای بازدید به ایران مسافرت می‌کند و شاکای ایرانی او، علیه وی در مراجع**

(وکالت ۱۳۹۶)

کیفری مبادرت به طرح دعوا می‌نماید. مراجع قضایی با چه تکلیفی مواجه هستند؟

- (الف) چون در محل وقوع جرم تبرئه شده است، قابل تعقیب نیست.
 (ب) چون چک از اسناد رسمی تلقی نمی‌شود و صرفاً در حکم اسناد رسمی است، قابل تعقیب نیست.
 (ج) چون چک از اسناد تعهدآور است، در صورت استرداد مرتکب به ایران و یا آن‌که در ایران یافت شود، قابل تعقیب است.
 (د) هرگاه رفتار ارتكابی در ایران و محل وقوع جرم باشد، قابل تعقیب است، هر چند برائت حاصل کرده باشد.

پاسخنامه

- ۱** د مستند به مواد ۳، ۷ و ۸ ق.م.ا، لازم به ذکر است که اصل صلاحیت شخصی منفعل که مبنای آن تابعیت بزه‌دیده است، در ق.م.ا ۱۳۷۰ پیش‌بینی نشده بود. در حالی که در ق.م.ا مصوب ۹۲ این اصل در ماده ۸ پیش‌بینی شده است.
- ۲** الف مستند به ماده ۸ ق.م.ا، این ماده، بیانگر اصل صلاحیت شخصی منفعل یا اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت بزه‌دیده است. برای رسیدگی به جرم شخص بیگانه به‌موجب این ماده باید شخص در ایران یافت شود یا طبق قواعد استرداد مجرمین، به ایران اعاده گردد. از طرفی صرفاً در جرایم موجب تعزیر، لازم است که اصل مجرمیت متقابل وجود داشته باشد ولی در خصوص جرایم مستوجب حد، قصاص و دیه چنین شرطی لازم نیست. از طرفی، قانون‌گذار ایران به‌طور کلی اصل منع محاکمه و مجازات مجدد را صرفاً در جرایم تعزیری پذیرفته است و نه حدی، قصاص و یا دیه.
- ۳** ج مستند به ماده ۸ ق.م.ا، با این توضیح که جرم ارتكابی از نوع جرایم مستوجب حد است و با لحاظ مفهوم مخالف ماده ۸ ق.م.ا، از شمول قاعده منع محاکمه مجدد خارج خواهد بود.
- ۴** د مستند به ماده ۸ ق.م.ا، علت این امر آن است که جرم مزبور مستوجب دیه یا قصاص می‌تواند باشد و لذا از شمول بند «الف» و «ب» ماده خارج است.

۵ الف مستند به ماده ۳۱ قانون هواپیمایی کشوری و ماده ۸ ق.م.ا.

۶ ج مستند به صدر ماده ۸ ق.م.ا، در مورد صلاحیت شخصی منفعل و تبصره ۲ ماده ۱۱۵ همین قانون مواردی را که تعزیرات منصوص شرعی از شمول آن‌ها خارج هستند را مشخص نموده است.

۷ ج مستند به مواد ۷ و ۸ ق.م.ا در مورد اصل صلاحیت شخص فعال و منفعل.

۸ ج مستند به مواد ۷ و ۸ ق.م.ا، ذکر عبارت «در تمام اعمال این اصل» نادرست است.

۹ د در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ اصل صلاحیت شخص منفعل پیش‌بینی نشده بود.

۱۰ الف مستند به بند الف ماده ۸.

ماده ۹- مرتکب جرایمی که به موجب قانون خاص یا عهدنامه‌ها و مقررات بین‌المللی در هرکشوری یافت شود، در همان کشور محاکمه می‌شود. اگر در ایران یافت شود، طبق قوانین جزایی جمهوری اسلامی ایران محاکمه و مجازات می‌گردد.

نکته ۱: مفهوم نخستین اصل صلاحیت کیفری جهانی که بر اساس آن، دادگاه‌های ملی یک کشور می‌توانند به جرمی رسیدگی نمایند که نه در قلمرو آن کشور واقع شده است، نه متهم یا بزه‌دیده تبعه آن‌جا است و نه جرم علیه منافع آن کشور ارتکاب یافته است. موضوع مذکور، در ابعاد مختلف تحول یافته است؛ به طوری که از حق انتخاب برای تعقیب جرم دزدی دریایی گذشته، تئوری صلاحیت جهانی از طریق عرف و معاهدات بین‌المللی توسعه یافته است، به مرحله‌ای که حالا دولت‌ها حتی تعهد به انجام مجازات جدیدترین جرایم موضوع اصل را می‌پذیرند. هرچند نگرش به این صلاحیت، در هریک از نظام‌های حقوقی موجود، متفاوت است؛ لذا امروزه، رژیم‌های مختلفی از قانون‌گذاری داخلی در این زمینه وجود دارد؛ اما سیر تحول آن به سوی پذیرش و اجرای همگانی یا حداکتری است؛ بدین صورت که دادگاه‌های داخلی، منشأ صلاحیت خود را در این مورد از عرف یا معاهدات بین‌المللی و قوانین ملی کشور متبوع کسب نموده و اعمال آن را نیز مداخله در حاکمیت سایر کشورها نمی‌دانند.

نکته ۲: از جمله جرایمی که مشمول اصل صلاحیت جهانی قرار می‌گیرند، می‌توان به نسل‌کشی، جرایم جنگی و جرایم علیه بشریت اشاره کرد.

نکته ۳: مطابق ماده ۶ کنوانسیون ۱۹۴۸ در خصوص نسل‌کشی: «اشخاص متهم به ارتکاب (نسل‌کشی) یا یکی دیگر از اعمال مشروحه در ماده سه، به دادگاه‌های صالح کشوری که جرم در آن‌جا ارتکاب شده و یا به دادگاه کیفری بین‌المللی که طرف‌های متعاقد، صلاحیت آن را شناخته باشد، جلب خواهند شد.» همچنین ماده ۶ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی مقرر می‌دارد: «منظور از نسل‌کشی در این اساسنامه، هریک از اعمال مشروحه ذیل است که به قصد نابود کردن تمام یا قسمتی از یک گروه ملی، قومی، نژادی یا مذهبی از حیث همین عناوین، ارتکاب می‌یابد. قتل اعضای یک گروه، ایراد صدمه شدید نسبت به سلامت جسمی یا روحی اعضای یک گروه، قراردادن عمدی یک گروه در معرض وضعیت زندگی نامناسبی که منتهی به زوال قوای جسمی

کلی یا جزیی آن بشود، اقداماتی که به منظور جلوگیری از توالد و تناسل یک گروه صورت گیرد، انتقال اجباری اطفال یک گروه به گروه دیگر».

نکته ۴: ماده ۷ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی در صدد احصای موارد جنایت علیه بشریت برآمده است و چنین مقرر می‌دارد: «منظور از جنایات ضد بشریت در این اساسنامه، هر یک از اعمال مشروحه ذیل است، هنگامی که در چارچوب یک حمله گسترده یا سازمان یافته بر ضد یک جمعیت غیرنظامی و با علم به آن حمله، ارتکاب می‌گردد. قتل، ریشه‌کن کردن، به بردگی گرفتن، اخراج یا انتقال اجباری یک جمعیت، حبس کردن یا ایجاد محرومیت شدید از آزادی جسمانی که برخلاف قواعد اساسی حقوق بین‌الملل انجام می‌شود؛ شکنجه، تجاوز جنسی، برده‌گیری جنسی، فاحشگی اجباری، حاملگی اجباری، عقیم کردن اجباری، یا هر شکل دیگر خشونت جنسی هم‌سنگ با آن‌ها. تعقیب و آزار مداوم هر گروه یا مجموعه مشخصی به علل سیاسی، نژادی، ملی، قومی، فرهنگی، مذهبی، جنسی یا علل دیگر، در ارتباط با هریک از اعمال مذکور در این بند یا هر جنایت مشمول صلاحیت دیوان، که در سراسر جهان به موجب حقوق بین‌الملل، غیرمجاز شناخته شده است. ناپدیدکردن اجباری اشخاص، جنایت آپارتاید (تبعیض نژادی)، اعمال غیرانسانی مشابه دیگری که عمداً به قصد ایجاد رنج عظیم یا صدمه شدید به جسم یا به سلامت روحی و جسمی صورت پذیرد».

۱- کدام سیستم، صلاحیت قانون و قاضی ممل بازداشت مجرم را بدون در نظر گرفتن تابعیت وی یا

(سررقتری ۱۳۸۰)

تابعیت قربانی جرم، مورد تأیید قرار می‌دهد؟

الف) سیستم سرزمینی ب) سیستم جهانی ج) سیستم شخصی د) سیستم واقعی

۲- افرادی که مرتکب جرایم سازمان یافته فراملی شده و طبق اصل صلاحیت جهانی کشورها می‌توانند

آن افراد را ممانعه کنند، در چه صورتی طبق قوانین جزایی ایران ممانعه می‌شوند؟ (تالیفی)

الف) چنانچه در قلمرو حاکمیت ایران مرتکب جرمی شوند.

ب) چنانچه بخشی از جرم در ایران واقع شده باشد.

ج) چنانچه در ایران یافت شوند.

د) چنانچه طبق قواعد استرداد مجرمین، به ایران اعاده گردند.

پاسخنامه

۱ ب مستند به ماده ۹ ق.م.ا.

۲ ج مستند به ماده ۹ ق.م.ا.

فصل سوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان

ماده ۱۰- در مقررات و نظامات دولتی، مجازات و اقدام تأمینی و تربیتی باید به موجب قانونی باشد که قبل از وقوع جرم مقرر شده است و مرتکب هیچ رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل را نمی‌توان به موجب قانون مؤخر به مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی محکوم کرد؛ لکن چنانچه پس از وقوع جرم، قانونی مبنی بر تخفیف یا عدم اجرای مجازات یا اقدام تأمینی و تربیتی یا از جهاتی مساعدتر به حال مرتکب وضع شود، نسبت به جرایم سابق بر وضع آن قانون تا صدور حکم قطعی، مؤثر است. هرگاه به موجب قانون سابق، حکم قطعی لازم‌الاجرا صادر شده باشد به ترتیب زیر عمل می‌شود:

الف- اگر رفتاری که در گذشته جرم بوده است، به موجب قانون لاحق، جرم شناخته نشود، حکم قطعی اجرا نمی‌شود و اگر در جریان اجرا باشد اجرای آن موقوف می‌شود. در این موارد و همچنین در موردی که حکم قبلاً اجرا شده است، هیچ‌گونه اثر کیفری بر آن مترتب نیست.

ب- اگر مجازات جرمی به موجب قانون لاحق، تخفیف یابد، قاضی اجرای احکام موظف است قبل از شروع به اجرا یا در حین اجرا از دادگاه صادرکننده حکم قطعی، اصلاح آن را طبق قانون جدید تقاضا کند. محکوم نیز می‌تواند از دادگاه صادرکننده حکم، تخفیف مجازات را تقاضا نماید. دادگاه صادرکننده حکم با لحاظ قانون لاحق، مجازات قبلی را تخفیف می‌دهد. مقررات این بند در مورد اقدام تأمینی و تربیتی که در مورد اطفال بزهکار اجرا می‌شود نیز جاری است. در این صورت ولی یا سرپرست وی نیز می‌تواند تخفیف اقدام تأمینی و تربیتی را تقاضا نماید.

تبصره- مقررات فوق در مورد قوانینی که برای مدت معین و یا موارد خاص وضع شده است؛ مگر به تصریح قانون لاحق، اعمال نمی‌شود.

نکته ۱: این ماده اشاره به قاعده عطف به ماسبق نشدن قوانین کیفری دارد؛ این قاعده نتیجه ضروری اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌هاست. مفهوم این قاعده بدین معنی است که قانون برای آینده به تصویب می‌رسد و بر اعمالی که سابق بر این، ارتکاب یافته است، بار نمی‌شود.

نکته ۲: اصل ۱۶۹ قانون اساسی در همین راستا بیان می‌کند: «هیچ فعل یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است، جرم محسوب نمی‌شود».

نکته ۳: مطابق ماده ۴ قانون مدنی: «اثر قانون، نسبت به آتیه است و قانون نسبت به ماقبل خود، اثر ندارد؛ مگر این‌که در خود قانون، مقررات خاصی نسبت به این موضوع اتخاذ شده باشد».

نکته ۴: اصولاً قاعده عطف به ماسبق نشدن قوانین کیفری در خصوص قوانین ماهوی اعمال می‌شود و در رابطه با قوانین شکلی مجرا نیست؛ چرا که قوانین اخیر معمولاً در جهت مراعات حقوق متهم وضع می‌شوند.

نکته ۵: در صورتی که رفتاری در گذشته جرم محسوب می‌شده به موجب قانون لاحق (جدید) جرم

شناخته نشود، هیچ‌گونه اثر کیفری بر آن مترتب نخواهد بود؛ به این معنا که مثلاً دیگر نمی‌توان مرتکب را از حقوق اجتماعی محروم کرد یا این‌که در صورت ارتکاب جرم جدید از سوی او، مقررات تکرار جرم را در موردش اعمال کرد.

نکته ۶: این ماده تنها در خصوص جرایم تعزیری و اقدامات تأمینی و تربیتی اعمال می‌شود؛ بنابراین مجازات‌های حدی، قصاص و دیه از شمول آن خارج می‌شوند. بنابراین در خصوص این ماده، همچنان رأی وحدت رویه شماره ۴۵-۱۳۶۵/۱۰/۲۵ قابلیت اجرایی دارد که مقرر می‌دارد: «ماده ۶ قانون راجع به مجازات اسلامی مصوب مهرماه ۱۳۶۱ که مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی را بر طبق قانونی قرار داده که قبل از وقوع جرم وضع شده باشد، منصرف از قوانین و احکام الهی از جمله راجع به قصاص است که در صدر اسلام، تشریح شده‌اند».

نکته ۷: در صورت تخفیف مجازات، دادگاه صادرکننده حکم، مکلف به اصلاح حکم صادره مطابق با قانون لاحق است؛ بنابراین قاضی در این مورد تخیر ندارد.

نکته ۸: مطابق تبصره ماده فوق، اصل بر آن است که مقررات قاعده عطف به ماسبق نشدن در مورد قوانینی که برای مدت معین یا موارد خاص وضع شده است، اعمال نخواهد شد؛ مگر آن‌که قانون لاحق در این خصوص تصریح داشته باشد. مقصود از قوانین موقتی، قوانینی هستند که در شرایط خاص مثل جنگ، در لزوم مبارزه با گران‌فروشی و احتکار وضع می‌شوند و لذا با وضع قانون جدید خفیف نیز همچنان اعمال می‌شوند.

نکته ۹: از جمله استثنائات قاعده عطف به ماسبق نشدن قوانین جزایی به شرح ذیل است:

- ۱- قوانین تفسیری (قانونی که ماده سابق را تفسیر می‌کند؛ و لذا قانون جدید محسوب نمی‌گردد)؛
- ۲- قوانین مساعد به حال متهم؛
- ۳- قوانین مربوط به حدود، قصاص و دیات؛
- ۴- موارد مطرح شده در ماده ۱۱ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲؛
- ۵- موارد تصریح خود قانون‌گذار (همانند تبصره ماده مذکور).

نکته ۱۰: مقررات ماده ۱۰ ق.م.ا با توجه به عبارت صدر ماده از جرایم حدود، قصاص و دیات انصراف دارد. (رأی وحدت رویه ۷۳۷ مورخ ۱۳۹۳/۹/۱۱).

نکته ۱۱: مقررات مربوط به پرداخت دیه از بیت‌المال، به شرح مقرر در قانون مجازات اسلامی که برگرفته از شرع انور است، شامل جرایم قبل از لازم‌الاجرا شدن قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ نیز هست. (نظریه شماره ۱۳۹۲/۷/۲۰۴۰ اداره حقوقی قوه قضاییه).

نکته ۱۲: رأی وحدت رویه شماره ۶۱۶ مورخ ۱۳۷۶/۳/۶ بیان می‌دارد: به موجب ماده ۵ قانون راجع به واگذاری معاملات ارزی به بانک ملی ایران مصوب اسفندماه سال ۱۳۳۶ و تبصره یک آن، صادرکنندگان کالا باید در موقع صدور، متعهد شوند که ارز حاصل از صادرات خود را به ایران انتقال داده و به بانک‌های مجاز دولتی بفروشند و مطابق ماده ۷ قانون مذکور، تخلف از مفاد پیمان که اصطلاحاً پیمان یا تعهد ارزی نامیده می‌شود، جرم محسوب می‌گردد و ماده ۱۳ قانون مقررات صادرات و واردات مصوب سال ۷۲ که صادرکنندگان کالا (به‌استثنای نفت خام و فرآورده‌های

پایین دستی آن) را از تعهد ارزی معاف نموده، به معنای جرم ندانستن عمل و یا تخفیف در مجازات مقرر نیست تا مشمول ماده ۱۱ ق.م.ا (سابق) گردیده و از مجازات معاف شود؛ بلکه صرفاً ناظر به عدم انعقاد پیمان ارزی در همان سال ۷۲ است؛ به خصوص که ماده اخیرالذکر، عدم اعمال مفاد آن را در مورد قوانینی که برای مدت معین و موارد خاص وضع گردیده با صراحت قید کرده است، علی‌هذا رأی شعبه ۲۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران که متضمن نقض حکم برائت متخلف از تعهد ارزی و محکومیت اوست، در نتیجه صحیح و منطبق با موازین قانونی تشخیص داده می‌شود.

نکته ۱۳: رأی وحدت رویه شماره ۷۶۵ بیان می‌دارد: مستفاد از مقررات ماده ۱۰ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، چنانچه پس از وقوع جرم، قانونی مبنی بر تخفیف یا عدم اجرای مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی یا از جهاتی مساعدتر به حال مرتکب، وضع شود، نسبت به جرایم سابق بر وضع آن قانون، تا صدور حکم قطعی مؤثر خواهد شد و چون مقررات ماده واحده الحاقی یک ماده به قانون مبارزه با مواد مخدر، مصوب ۱۳۹۶/۷/۱۲ از حیث شرایط محکومیت مرتکبین جرایم مواد مخدر به مجازات اعدام، نسبت به مقررات سابق این قانون، به حال مرتکب مساعدتر است؛ لذا در مقام رسیدگی به فرجام‌خواهی کسانی که مطابق مقررات قانون اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ به مجازات اعدام محکوم شده‌اند، دادنامه معترض‌عنه به استناد شق ۴ بند «ب» ماده ۴۶۹ قانون آیین دادرسی کیفری نقض و پرونده جهت رسیدگی و صدور حکم با لحاظ شرایط قانونی اخیرالتصویب، به شعبه هم‌عرض دادگاه صادرکننده رأی منقوض ارجاع خواهد شد. بر این اساس رأی شعبه پنجاهم دیوان عالی کشور، در حدی که با این نظر انطباق دارد، صحیح و قانونی تشخیص می‌گردد. این رأی مطابق ماده ۴۷۱ قانون آیین دادرسی کیفری در موارد مشابه برای شعب دیوان عالی کشور، دادگاه‌ها و سایر مراجع اعم از قضایی و غیر قضایی لازم‌الاتباع است.

نکته ۱۴: در قانون مجازات اسلامی و سایر قوانین جزایی، از جزای نقدی به‌عنوان بدل مناسب‌تر حبس، در مقام تخفیف و تبدیل آن مجازات و کیفر جایگزین حبس استفاده شده است که ماهیت خفیف‌تری از حبس دارد. رأی وحدت رویه شماره ۷۴۴ مورخ ۱۳۹۴/۸/۱۹ - رأی مذکور منطبق با بند ب ماده ۱۰ ق.م.ا است.

(قضاوت ۱۳۸۰)

۱- در کدام مورد از موارد زیر، قانون لائق عطف به‌ماسبق می‌شود؟

- الف) موارد تشدید مجازات در جرایم امنیت خارجی
 ب) در موارد نفی جرم بودن عمل ارتكابی
 ج) موارد تشدید مجازات در جرایم علیه مصالح عمومی کشور
 د) موارد تشدید مجازات در جرم خیانت به کشور

(مشاوران حقوقی ۱۳۸۳)

۲- به‌موجب حقوق جزایی ایران:

الف) قانون جزای ماهوی، مطلقاً عطف به ماسبق نمی‌شود.

ب) قانون جزای ماهوی، مطلقاً عطف به ماسبق می‌شود.

ج) قانون جزای ماهوی، عطف به ماسبق نمی‌شود؛ ولی استثنائاتی دارد.

د) قانون جزای ماهوی، عطف به ماسبق می‌شود؛ ولی استثنائاتی دارد.

۳- اگر مجازات جرمی به موجب قانون لامق، تخفیف یابد: (تالیفی)

الف) قاضی اجرای مجازات موظف است قبل از شروع به اجرا یا در حین اجرا از دادگاه صادرکننده حکم قطعی، اصلاح آن را طبق قانون جدید تقاضا کند.

ب) محکوم می‌تواند از دادگاه صادرکننده حکم، تخفیف مجازات را تقاضا کند.

ج) از موجبات اعاده دادرسی خواهد بود.

د) موارد الف و ب.

۴- قاعده عطف به ماسبق نشدن قوانین جزایی در کدامیک از موارد زیر جاری می‌گردد؟ (تالیفی)

الف) قوانین تفسیری

ب) حدود و قصاص و دیات

ج) وضع قانون جدید مساعد به حال متهم

د) هیچک

۵- در صورتی که مجازات جرمی به موجب قانون لامق تخفیف یابد، کدامیک از اشخاص زیر باید

اصلاح آن را طبق قانون جدید، از دادگاه صادرکننده حکم قطعی تقاضا کند؟ (تالیفی)

الف) قاضی اجرای احکام

ب) شخص محکوم

ج) هر دو

د) هیچک

۶- قانون‌گذار در ق.م.ا جدید اصل عطف به ماسبق نشدن قوانین جزایی ماهوی را: (تالیفی)

الف) مطلقاً پذیرفته است.

ب) مطلقاً نپذیرفته است.

ج) صرفاً در حدود نپذیرفته است.

د) صرفاً در جرایم تعزیری پذیرفته است.

۷- فردی، مرتکب کلاهبرداری شده و دادگاه در مال رسیدگی به جرم اوست؛ ولی هنوز حکم صادر

نکرده است. مجازات این فرد بر اساس قانون فعلی که مجراست، پنج‌سال حبس و مجازات تبعید

در مقام مجازات تکمیلی افتتاری است. قانون جدیدی در همین مین تصویب می‌شود که مجازات

تکمیلی افتتاری را حذف کرده است. مال دادگاه باید بر اساس کدام قانون عمل نماید؟ (تالیفی)

الف) قانون سابق، که اشد است.

ب) قانون جدید، که اخف است.

ج) بر اساس هر قانونی که تشخیص دهد.

د) قانون سابق؛ چرا که جرم در حال رسیدگی است.

۸- در صورتی که اقدامات تأمینی و تربیتی در فصوص اطفال و نوجوانان به موجب قانون لامق،

تخفیف یابد کدامیک از گزینه‌های زیر در این فصوص صمیم است؟ (تالیفی)

الف) قاضی اجرای احکام موظف است قبل از شروع به اجرا یا در حین اجرا از دادگاه صادرکننده حکم قطعی، اصلاح آن را طبق قانون جدید تقاضا کند.

ب) ولی یا سرپرست طفل می‌تواند تخفیف اقدامات تأمینی و تربیتی را تقاضا نماید.

ج) طفل یا نوجوان می‌تواند تخفیف اقدامات تأمینی و تربیتی را تقاضا نماید.

د) موارد الف و ب